

Izdaja Zavod za gospodar-
sko propagando - Domžale,
Ljubljanska 92 - Ureja
uredniški odbor - Odgo-
vorni urednik Milan Flerin
- Izhaja vsakega 15. v me-
secu - Ziro račun 600-20/
/602-6 - Cena 50 dinarjev
- Tiska tiskarna »Toneta
»Tomšiča« v Ljubljani

Občinski poročevalec

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA OBČINE DOMŽALE

Slavnostna številka v počastitev občinskega praznika
kamniške in domžalske občine in 20-letnice osvoboditve

PRED DVAJSETIMI LETI

so se povese hitlerjevske topovske cevi, ki so štiri leta bruhale ogenj in smrt po svetovnih bojiščih. V Domžalah so takrat partizani razoroževali nemško armado balkanskega poveljnika von Lehra. Odprla so se vrata koncentracijskih taborišč in domov so se vračali sestradani interniranci s solzami sreče v očeh, do so preživeli nacistični pekel. Svobodoljubno ljudstvo je uspelo premagati nacifašizem, ta najhujši rak človeške družbe. Naši kraji in ljudje so se odahnili in spet zadihali svobodno življenje.

Danes je od tistih časov vojne in štiriletne borbe steklo mimo nas že dvajset let ustvarjanja, graditve in dela. Ta

leta so spremenila podobo Jugoslavije. Še bolj pa so se spremenili ljudje in odnosi med njimi. Novi časi, novi uspehi, vsakodnevnne gospodarske in kulturne naloge v ničemer ne morejo zamegliti tradicij NOB, obledeti spomin na tiste čase, ko smo osvobajali domovino pred tujci, ko smo polagali temelje novi socialistični skupnosti. Velikim proslavam ustanovitve prve slovenske vlade, osvoboditve Ljubljane in drugim spominskim prireditvam, ki so zajele slehernno našo občino, mesta in vasi, se pridružuje sedaj tudi partizansko slavlje v Moravčah. Domžalska in kamniška občina sta za svoj občinski praznik ob 20-letnici zmage in svobode izbrali Moravško dolino, najbolj tradicionalno partizansko središče v tem delu Slovenije.

Slavnostna seja občinske skupščine v novem kulturnem domu in partizansko srečanje v Moravčah pomeni primerno moralno priznanje prebivalstvu te doline, moravškim kmetom, delavcem in izobražencem. Njihove narodne zavesti in upornosti ni mogel streti strahovit okupatorski teror in nasilje. Na gorskih grebenih okrog Moravč so med prvimi zagorele slovenske vasi in kmetije. Partizan-pesnik Peter Levec je pretresen ob pogorišču požganega Korena napisal čudovito pesem. Ko sem jeseni leta 1942 prvič prišel v Moravško dolino, je bila vsa stisnjena in vklenjena v klešče okupatorskih postojank. Policija in žandarmerija v Moravčah, Pečah, Češnjicah, Vrhpolju, na Vačah in drugod je kontrolirala slehernno ped zemlje in izvajala strahovit teror, hoteč zatreti slehernno iskro upora in vstaje. In vendar je bilo vsak dan več partizanov v gozdovih krog in krog Moravč. Vsak dan je bila zveza med partizani in moravškim prebivalstvom tesnejša in trdnejša. Ko je padel mrak, je vsa dolina oživela v partizanski noči. Mnogoštevilni nemški policisti so od časa do časa prehajkali moravške gozdove, a partizanov niso mogli uničiti. Spretna taktika in manevriranje Krajnčevega bataljona je vedno umaknila partizane iz okupatorskih klešč. Ko so bili Nemci na Limbarski gori, so bili partizani na Lesu, ko so SS-ovski policisti česali

Zasavsko goro, so se partizani spustili v dolino s Špika ali Rakitovca v zasede na Trojane ali Črnivec. Moravški primer dokazuje, kako ljudstva, ki se bori enotno in povezano za svojo svobodo, ne more premagati nobena sila.

V tej majhni, skriti, prelepi zeleni dolini, ki danes izgleda nekako potisnjena za rob gospodarskih in kulturnih tokov sodobne ustvarjalnosti, so se v času štiriletnih borbe godile velike stvari, tu se je pisal pomemben del zgodovine slovenskega naroda. Moravče niso bile samo zaledje partizanske vojske, kjer so se brigade po pohodih in akcijah lahko spočile, kjer so bile bolnice za ranjence, vojaški tečajji in šole, bile so pravo politično in vojaško žarišče, od koder je prodiralo osvobodilno gibanje proti severu, proti Štajerski in Koroški.

Moravska dolina je bila prvo osvobojeno ozemlje na levi strani Save, na okupiranem področju, ki ga je Hitler proglasil za del nemškega rajha. Partizani in aktivisti so jo imenovali »moravska republika«, nemški soldati pa »mala Rusija«. Ta partizanska dolina je imela važno vlogo vmesnega ozemlja med Štajersko in Dolenjsko. Preko tega terena so odhajali na Dolenjsko novi neoboroženi partizani, nazaj pa je prihajala pomoč v orožju, v oficirskem kadru in novih vojaško izurjenih enotah. V tej dolini je večkrat deloval štab IV. operativne cone, pokrajinsko vodstvo Partije in Osvobodilne fronte. Moravče so bile naravno stikališče partizanskih zvez med Glavnim štabom s Štajersko, Koroško in Kozjanskim. Partizanski brodnik Miklavž bi lahko o teh zvezah in dogodkih ob Savi pripovedoval zgodbe in dogodivščine, ki bi se nam danes zdele neverjetne in neresnične, ki pa so veren izraz velikega časa in velikih ljudi domovinske vojne.

Izredno bogato je partizansko izročilo moravske doline in moravskega ljudstva. V tem izročilu je mnogo lepega, pogumnega in spodbujajočega, primeri partizanskih zmag, pesmi, ki so se rodile ob tabornem ognju v teh krajih, ustanovitev Šlandrove brigade, zmage Tomšičeve brigade, silni optimizem borcev in ljudstva v času partizanskega poleta. V tem izročilu je tudi mnogo strahot in obupa ob padlih partizanih in streljanih talcih, ob ognju gorečih domačij, ob strašnem pokolu partizanske čete pod Trojico. V njem je tudi trenutna nevera in nezaupanje ob krizah

osvobodilnega boja, tudi zbeganost zaradi nasilja in propagande nacistov in bele garde. Iz tega izročila lahko še danes, na pragu tretjega desetletja črpamo velika spoznanja in učimo mladi rod velikih vrednot partizanstva in žrtvovanja za stvar svobode. To poudarjam v tem priložnostnem zapisu zato, ker se mi zdi, da bi bil po dvajsetih letih skrajni čas zbrati in izdati spominsko partizansko kroniko Moravske doline od leta 1941, ko so prvi partizani in terenski delavci OF ustvarjali tako rekoč iz nič, do velikih partizanskih zmag in osvoboditve leta 1945.

Zadnjo julijsko nedeljo bomo partizani in aktivisti — in na tisoče jih je, ki jih je pot vodila preko tega naravnega partizanskega križišča — v tovariškem vrvežu in pogovoru obudili spomin na čase borbe v teh krajih. Prepričan sem, da bomo ugotovili, da so se po dvajsetih letih živo in pristno ohranile vezi med borci in prebivalci, vezi stkanke v najtežjih preizkušnjah. Ugotovili bomo tudi, da je Moravska dolina tudi v gospodarskem in kulturnem pogledu doživela korenite spremembe, da so se v mnogočem izboljšali življenjski in delovni pogoji Moravčanov. Ob pogovoru o težkih časih, ki so za nami, jim bomo zaželeli novih uspehov pri jutrišnjem ustvarjanju. Njih današnji gospodarski doprinos naši družbi ne more biti več tako obsežen in pomemben, kot je bil njihov doprinos v osvobodilni borbi, toda v našem novem, samoupravnem odnosom ustrezajočem gospodarskem sistemu, v katerem človek in njegovo delo dobiva vse večjo vrednost, se tudi partizanski Moravški dolini odpirajo nove možnosti in nove perspektive. Pri tem lahko delovnim ljudem moravske doline mnogo koristi tradicionalno spoznanje, da zmorejo združeni in enotni premagati tudi največjo nevarnost in največjo težavo, pa tudi spoznanje, da so doživeli največje svoje uspehe takrat, kadar so zaupali in se priključili naprednim, socialističnim tokovom v naši stvarnosti. Ti progresivni tokovi namreč edini v svetovnih razmerjih združujejo sile miru proti vojni in atomski smrti, ki bi uničila vse, kar je človeštvo ustvarilo v svoji zgodovini lepega in plemenitega, in edini v našem notranjem družbenem življenju združujejo sile dela, pridnost rok in ustvarjalno pobudo delovnih ljudi v interesu srečnejšega in lepšega jutrišnjega dne.

Mitja Ribičič-Ciril

Glavna prireditev v okviru proslav 20. obletnice osvoboditve in v počastitev občinskega praznika bo v nedeljo, 25. julija dopoldne, ko bo pred novim kulturnim domom slavnostno zborovanje.

Ker bo mnogo obiskovalcev prišlo tudi z avtomobili, je za ta dan promet posebej urejen.

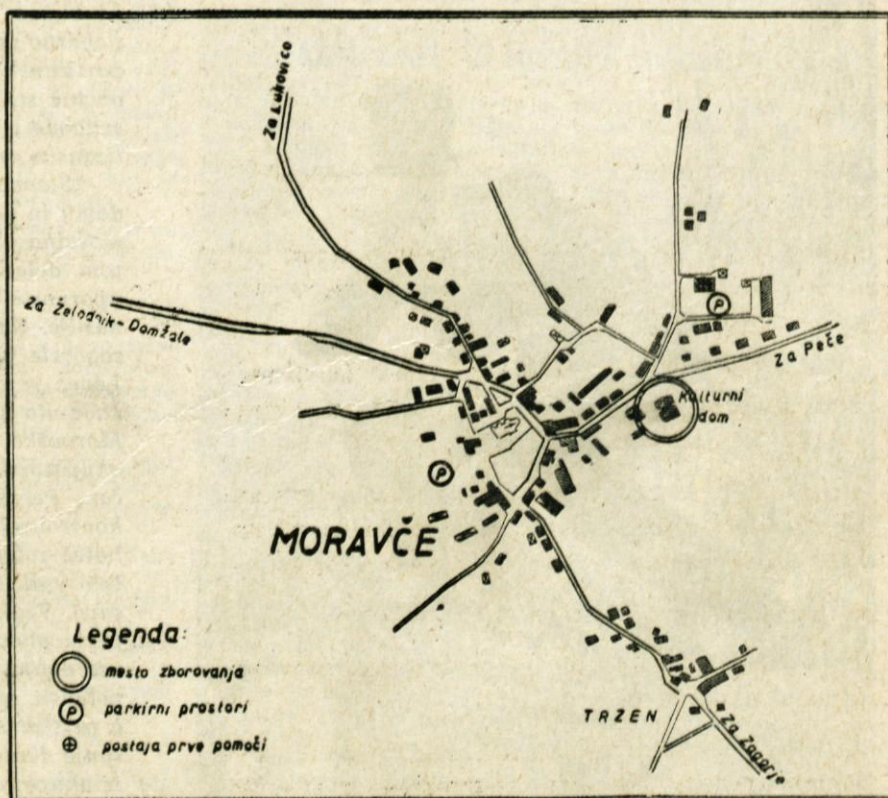
Cesta Zelodnik—Moravče je tudi ta dan odprta za ves promet in vsa vozila v obeh smereh, cesta Lukovica—Moravče pa je enosmerna in sicer: do 11. ure je dovoljen na njej promet samo v smeri Lukovica—Moravče, od 11. ure do 24. ure pa samo za smer Moravče—Lukovica.

Parkirni prostori v Moravčah bodo na sejmišču in pa na prostoru med Zdravstvenim domom in podjetjem Rašica.

Vse voznike motornih vozil prosimo, da se razporeda točno drže in da parkirajo svoja vozila na za to odrejenih mestih.

Spoštujte cestno-prometne predpise!

NASVIDENJE V MORAVČAH!

Program

priredivitev

PREBIVALCI KAMNISKE IN DOMZALSKE OBCINE PRAZNUJEJO LETOS SKUPNO SVOJ OBCINSKI PRAZNIK V MORAVCAH, SREDISCU DOLINE, KJER OKUPATOR KLJUB STOPNJEVANEMU NASILJU NIKDAR NI MOGEL STRETI SVOBODOLJUBNEGA DUHA NJENIH PREBIVALCEV, KJER JE BILO NASE PRVO OSVOBOJENO OZEMLJE IN KJER SO PARTIZANSKE ENOTE IN BORCI NOV VEDNO NASLI ISKRENO OPORO IN POMOC.

ZATO SE BODO 20 LET PO ZMAGI NAD OKUPATORJEM PRAV V TEJ DOLINI ZBRALI VSI TISTI, KI SO JO NEKOČ KOT PARTIZANI PREHODILI PO DOLGEM IN POCEZ, VSI TISTI, KI SO NA KAKRŠEN KOLI NAČIN PODPIRALI IN KREPILI ODPOR PROTI TUJIM ZAVOJEVALCEM TER VSI, KI UŽIVAJO SADOVE TEGA HEROJSKEGA OBDOBJA.

VI VSI, OBCANI KAMNISKE IN DOMZALSKE OBCINE STE VABLJENI. MORAVSKA DOLINA VAS PRIČAKUJE!

OSREDNJA PRIREDITEV BO V NEDELJO, DNE 25. JULIJA OB 10. URI DOPOLDNE, KO BO SLAVNOSTNO ZBOROVANJE S KULTURNIM PROGRAMOM, POPOLDNE PA VESELO PARTIZANSKO SRECANJE.

NA ZBOROVANJU BO GOVORIL TOVARIS MITJA RIBIČIČ.

V OKVIRU PROSLAV OB 20. OBLETNICI OSVOBODITVE PA BODO TUDI SE NASLEDNJE VEČJE PRIREDITVE:

KULTURNE PRIREDITVE ZA OBCINSKI PRAZNIK KAMNIK-DOMZALE

10. julija v Mengšu: ljudska igra »Pod svobodnim soncem« ob 20. uri. Izvaja DPD Svoboda Mengeš
10. julija v Lukovici: tradicionalni »rokovnjaški tabor«, ob 20. uri ljudska igra »Divji lovec« v izvedbi KUD Lukovica
11. julija v Mengšu: »Pod svobodnim soncem« ob 20. uri
11. julija v Lukovici: nadaljevanje »Rokovnjaškega tabora«
17. julija v Moravčah: »Pod svobodnim soncem« ob 20. uri. Izvaja DPD Mengeš
21. julija v Moravčah: Ob 19.30 promenadni koncert godbe na pihala, ob 20. uri prižig žare na trgu, nato kulturni program
24. julija v Moravčah: ob 19. uri otvoritev Kulturnega doma in spominske razstave NOB; ob 20. uri svečana akademija v novi dvorani
25. julija v Moravčah: ob 5. uri budnica; ob 9. uri svečana seja Skupščine občine Domžale; ob 10. uri slavnostno zborovanje, popoldne veselo partizansko rajanje
27. julija v Kamniku: ob 19. uri miting na trgu
27. julija v Moravčah: ob 20. uri predvajanje domačega filma »Dolina miru«
31. julija v Moravčah: ob 20. uri drama Mire Pucove »Operacija«. Izvajajo člani prosvetnega društva Moravče

ŠPORTNI PROGRAM ZA OBCINSKI PRAZNIK DOMZALE-KAMNIK

18. julija: tradicionalno tekmovanje občinskih reprezentanc Zagorje : Domžale : Kamnik v kegljanju, namiznem tenisu, šahu, streljanju, nogometu, košarki, in sicer v Domžalah, Mengšu in Jaršah
19. julija: odprto občinsko namiznoteniško prvenstvo v Jaršah ali v Mengšu
20. julija: pričetek nogometnega turnirja občinskih moštev pionirjev, mladincev in članov v Jaršah, Mengšu, Ihanu, Dobu in Domžalah
21. julija: odprto občinsko prvenstvo v streljanju v Jaršah. Prihod športnih štafet in prižig žare v Moravčah
22. julija: tek zmage po ulicah Moravč, nadaljevanje nogometnega turnirja, propagandni nastop košarkarjev in rokometashev v Moravčah
23. julija: odprto občinsko prvenstvo v kegljanju v Domžalah ali Jaršah
24. julija: odprto občinsko prvenstvo v plavanju v Domžalah, kotalkarska revija v Domžalah
25. julija: Zborovanje v Moravčah in taborni ogenj
26. julija: Finale nogometnega turnirja
27. julija: nogometna tekma veteranov Kamnika in Domžal v Domžalah. Odprto občinsko prvenstvo v šahu v Domžalah
28. julija: turnir v kegljanju — spominski »dell Belo«
29. julija: šahovska simultanka velemejstra Parme v Domžalah
30. julija: nadaljevanje kegljaškega turnirja
31. julija: košarkarski turnir v Domžalah
1. avgusta: nadaljevanje in zaključek košarkarskega turnirja.

Pozdravljena, Moravska dolina ob 20-letnici osvoboditve!

Nekaj spominov na čas NOB na Moravškem

Že v stari Jugoslaviji je imela komunistična partija v Moravški dolini svoje somišljenike in člane

Moravska dolina je bila pred vojno povsem kmečko območje. Le v Moravčah, v središču doline, je bilo nekaj obrtnikov, gostilničarjev in trgovcev. Tovarne so bile daleč in ceste do njih slabe in polne klancev. Le redkokateri Moravčan je našel kruh v domžalski ali kamniški industriji ali v revirjih. Zato je razumljivo, da se v Moravški dolini delavsko gibanje ni razvilo, čeprav posameznih simpatizerjev KP ni manjkalo in pod vplivom komunistov iz revirjev so v Moravški dolini ustanovili tudi celico KPS. Njen član je bil zdaj najstarejši član ZKJ v domžalski občini, Ivan Pustotnik.

Moravče, trg v stari Jugoslaviji, z izrazitim kmečkim zaledjem, so imele dve struji: sokole in orle. Ko sem se preselil v Moravče leta 1937 tu ni bilo članov Komunistične partije, tako da sva bila z ženo prva člana partije v Moravčah. Povezana sva bila z Zagorjem, od tam sva dobivala smernice za delo. Največ stikov sem imel z Debeljakom, ki je kasneje padel v NOB. Velika naloga, ki sva jo dobila, je bila, da morava dobiti simpatizerje in ustanoviti celico. To se nama je tudi posrečilo, saj smo od leta 1939 imeli svojo organizacijo v Moravčah in je do zloma stare Jugoslavije naraslo število članov na 12. Za naše delo so skrbeli tovariši iz revirja, med njimi zlasti Farčnik. Z Domžalami in Kamnikom nismo imeli stikov, kakor tudi ne z Ljubljano. Leta 1941 sem bil mobiliziran v vojsko. Tam sem bil 17 dni. Iz vojske sem prinesel puško in nekaj municije ter vse predal sestri Katarini v Zagorju, ki je že zbirala orožje. Kmalu po prihodu domov sta me obiskala tovariša Farčnik in Debeljak. Imeli smo sestanek, kjer sta nam dala naloge za delo. S prihodom prvih partizanov pa

smo že dobili stike s člani iz Domžal. Imeli smo stik tudi s tovariši, ki so prihajali iz Ljubljane. Moravče same pa so spadale tedaj pod Litijo. Med vojno sem bil čl. vaškega odbora Moravče. Sestanke smo imeli pri čevljarju Grilu. Da bi bilo naše sestajanje čim manj opazno, smo prihajali k njemu s starimi čevlji pod pazduho. Leta 1944 sem bil izvoljen za poslanca okrajnega odbora Litije. Delo med vojno sem uspešno opravljal vse do aretacije leta 1945, ko so me belogardisti na Prevojah zaprli. Bil sem obsojen na smrt. Zaprt sem bil v mlekarni, od koder se mi je posrečilo pobegniti. Moral sem v ilegalo vse do osvoboditve.

Po osvoboditvi se je število članstva močno povečalo in je organizacija imela preko 100 članov. Bil sem ponovno sekretar in tudi predsednik občine Moravče. Ker sem bil z vsakim dnevom starejši, sem delo prepustil mlajšim, a še vedno pomagam, kolikor mi dopuščajo moči. Z veseljem pa zrem na prehojeno pot in mi ni žal truda, ki sem ga vložil, ter tako tudi sam vsaj malo pripomogel k temu, kar imamo danes.

S strelji na Bobovniku se je na Moravškem začelo

Nemci so zasedli Moravško dolino, podobno kot druge kraje kamniškega okraja, proti koncu aprila 1941. V Moravčah so osnovali močno žandarmerijsko postajo. Kmalu za tem so začeli z aretacijami in selitvami. V začetku julija so izselili izobrazence in vidnejše javne delavce.

Priprave za vstajo v kamniškem okraju junija in julija 1941 še niso segle v Moravče. Prvič so se pojavili partizani na Moravškem 6. avgusta, ko je patrolja Radomeljske čete obstrelila komandirja moravske žandarmerijske postaje. Zaradi tega napada so Nemci nato zaprli tri kmečke fante iz vasi Vrhe, in sicer Antona Orehka ter brata Antona in Valentina Urbanijo. Orehka so kmalu nato tudi ustrelili kot talca. Bil je prva žrtev okupatorja na Moravškem.

Borci Mengeško-moravske čete v borbi z dvema policijskima bataljonoma

V Moravško dolino je prišla prva partizanska enota — Mengeško-moravska četa — kmalu po ustanovitvi na Rašici sredi avgusta 1941. Četa je dalj časa taborila blizu Trojice, 20. septembra 1941 pa se je premestila k Mohorju pri Moravčah. Po vsej verjetnosti jim je pokazal prostor za novo

taborišče Alojz Zajc z Mohorja, ki je bil s četo v stikih, še preden je prišla k Mohorju. Četo je že naslednji dan izdal domači izdajalec in Nemci so jo še isti dan proti večeru napadli. V spopadu je padlo več Nemcev in veliko jih je bilo ranjenih. Od partizanov je padel Tine Kmetič iz Trzina. Ta boj je najuspešnejši obračun partizanov z Nemci v letu 1941 na Gorenjskem.

21. september 1941.

Bližajoči se jesenski dnevi so povzročili, da je po Moravški dolini dolgo ležala megla, ki pa je obetala lep dan. Mengeško-moravska četa je mirno taborila pri Mohorju, stražarji so bili na svojih mestih. Tudi v dolini je bilo vse mirno. Trije borci iz čete in pa aktivist Primož so bili v jutranjem času na domu Alojza Zajca, ki je živel v hiši pri cerkvi in ki so mu partizani zaupali obveščevalno službo. Četa niti najmanj ni slutila, kako vroč dan se pripravlja. Kot velikokrat se je tudi tokrat našel človek, ki se je polakomnil denarja. Temu je bil dobro znan tabor čete na Mohorju, saj je bil večkrat pri njej v taborišču in je osebno poznal tudi nekatere borce te čete, s katerimi je svojčas delal v tovarni. Nekako ob 10. uri dopoldne se je odpravil v Moravče na žandarmerijo in izdal taborišče. Po odhodu iz postojanke je odšel v gostilno, kjer je oznanil svoje podlo dejanje. Govoril je, da bo čez nekaj ur vse zeleno Nemcev na Mohorju. Po vsej verjetnosti je o tem izdajstvu izvedel tudi Alojz Zajc, ki je šel o tem nekako ob 2. uri popoldne obvestiti četo. Najbrž pa v izdajstvo sam ni verjel. Medtem pa so že po cesti iz Domžal hiteli sivi kamioni proti Moravčam. Kolona avtomobilov, dolga okrog 2 km, se je sunkovito ustavila v vasi Podstran. Avtomobili so bili večinoma odprti kamioni, narejeni tako, da se je dalo hitro poskakati z njih. Po nekaj ostrih poveljih so si ve čelade krenile iz vasi Dole in vzdolž ceste do Podstrani v strelcih proti Mohorju. Ob

istem času se je druga kolona avtomobilov pripeljala po slabi cesti iz Krašnje do vasi Podoreh, kjer so se nato vojaki ravno tako napotili v strelskih vrstah proti cilju. Tretja kolona pa je šla iz Lukovice proti vasi. Vse tri kolone so se nato strnile v obroč, ki se je kmalu sklenil okrog hriba. Po gozdu je bilo slišati lomastenje in v dolino se je kotrljalo kamenje. Minila je ura, dve in nič se ni zgodilo. Tisti prebivalci, ki so vedeli za taborjenje čete, so s strahom v srcih spremljali kolone, ki so se vzpenjale v hrib. Operativni štab nemškega policijskega bataljona se je nastanil v hiši Franca Jermana v Podstrani. Nekako ob 5. uri popoldne so padli prvi strelci, nato še posamič nekaj strelcev, trenutke pozneje pa je bilo čuti eksplozijo ročne bombe. Po približno polurnem zatišju so se znova oglasili strelci, ki so odtlej padali vse pogosteje. Pol ure po prvih strelcih so Nemci v vas Podstran že privedli dva ranjenca, ki sta govorila, da so vrgli prednje partizani bombe. Boj je vse bolj naraščal. Najprej je bilo slišati goste strele iz pušk, nato pa so začele lajale strojnice, katerih rafali so pošastno odmevali v nastajajoči mrak. Nato je nastalo kratko zatišje. Nekaj kasneje se je zamolklo razpočila v mraku bomba. Verjetno se je tedaj četa prebila skozi nemške položaje. Prebijali so se v smeri proti Stegnam. Med bojem je nedaleč od taborišča padel Tine Kmetič, katerega pa Nemci za čuda niso nikamor odpeljali. Medtem so Nemci še dolgo v noč prinašali v vas Podstran mrtve in ra-

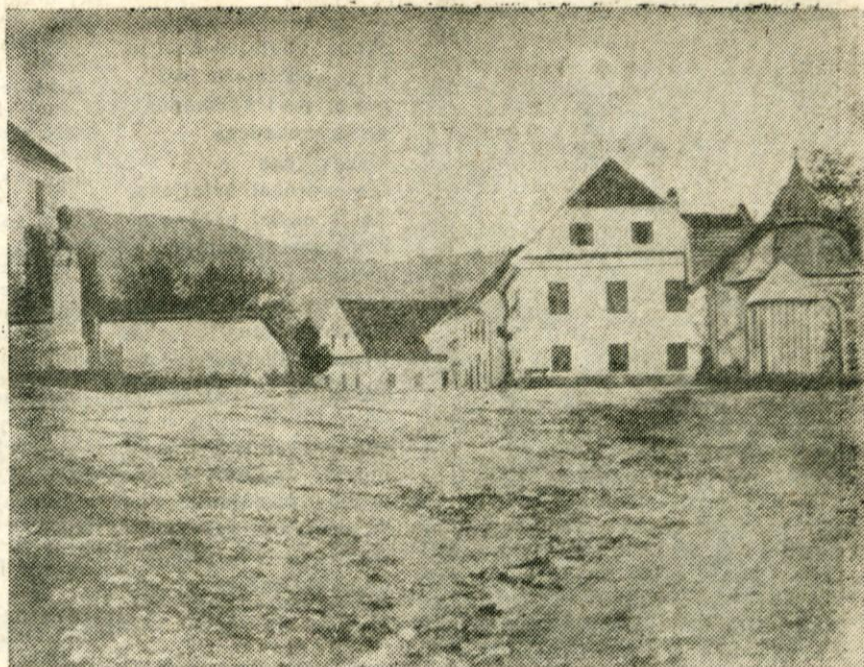
Mohor nad Moravčami, prizorišče zmagovitega boja Mengeško-moravske čete 21. septembra 1941. leta

njene. V eni izmed hiš so v naglici uredili operacijsko sobo in izvedli nekaj hudih trebušnih operacij. Samo v to vas so prinesli pet ali šest mrtvih. Neprimerno več pa so imeli hudo ranjenih. Od teh sta dva umrla na operaciji pri nas doma. Med padlimi je bil tudi oficir z visokim činom hauptmana. Tega so imeli Nemci vso noč mrtvega pred našo hišo.

Ponoči sta se razvila še dva krajša spopada in verjetno so se udarile nemške patrulje med sabo, kajti proti jutru so prinesli v vas znova dva ranjenca. Kot smo kasneje izvedeli, so po prihodu Nemcev v vas Podstran, prve strelske vrste prispele v bližino taborišča. Tod so srečali Alojza Zajca, ki se je pravkar vračal iz taborišča. Ker je imel pri sebi večji kos mesa, ki ga je dobil v zameno za hrano, ki jo je dajal četi, in ker so nato Nemci dobili še za pol prašiča istega mesa v taborišču, mu niso pomagali nobeni izgovori. Sicer pa je tudi tisti, ki je izdal četo, izdal tudi sodelovanje Alojza Zajca s četo. Nemci so ga nato odpeljali v Begunje in ga zaradi sodelovanja s partizani čez nekaj tednov ustrelili.

Nemci so svojega mrtvega komandanta položili v vasi na travo, kjer je ležal do njihovega odhoda. Ko so se Nemci, ki so sodelovali v napadu, vrnili v vas Podstran, jih je bilo gotovo dva tisoč. Jesenska trava je bila popolnoma uničena in poteptana. Posebno okrog njihovega mrtvega komandan-

Moravče pred drugo svetovno vojno. Kljub temu, da so zaradi slabih zvez odmaknjene od večjih centrov, so vendar v obdobju po vojni zelo napredovale. Zdravstveni dom, Zadrugi dom, tovarna, šola, so le nekatere pridobitve. Sedaj pa še cesta in nova šola

ta, kamor so se od njega hodi-li poslavljati, ni ostala cela niti bilka, in ko so ga odnesli, se je še dolgo časa po travi vide-lo mesto, kjer je ležal.

Dva dni po bitki so se borci čete vrnili na Mohor in pokopali ob lovski koči na obronku Mohorja mrtvega tovariša. Ko so odhajali, so pri vasi Dole porezali telefonske žice. Kakšen mesec po bitki pa so Nemci izdali nalog za prekop Tineta Kmetiča v Moravče.

Jože Otolani

njen nečak in moj bratranec. Od takrat mu je večkrat pošiljala hrano. Tako so minevali dnevi.

20. aprila 1942 so se zgodaj zjutraj pripeljali Nemci in obkolili našo hišo. Z očetom sva bila na dvorišču. Nemci so pri-tekli proti nama z naperjenimi brzostrelkami. Eden od njih je nosil tudi pištolo in nam po slovensko zavalil, da marš v hišo. Obrnila sva se in že sva jih dobila od zadaj. Ko smo prišli v hišo, so ostali že pripeljali mamo in sestre in začeli preiskovati. Našli so Detelove knjige in spominsko knjigo ter naju nato z njimi tolkli po obrazu. Skupina Nemcev je našla večjo pločevinasto šatuljo, v kateri so bili različni dokumenti, ki jih je leta 1941 dala nami sestra Milena Matjan, ki je sodelovala s Kidričem. Meni in očetu so šatuljo samo pokazali in že je začelo padati po nama. Zbili so naju na tla in še po tleh brcali. Ko so se naveličali, so začeli krasti in odnašati na avtomobile kar se je dalo. Midva sva se pobrala, a že je bil pri nama Nmec ter naju butnil z glavo v zid. Tako sva morala ob zidu klečati vse dotlej, da so odnesli, kar jim je bilo všeč. Nato naju neki Nmec zgrabi za rame, pahne, pokaže na odhod ter zavpije nad nama: »Marš!« Prišli smo v vežo, kjer sem zagledal Pekovčevega Cirila (Cirila Cerarja), ki so ga pripeljali od doma. Nato so odpeljali očeta, Cirila in mene na žandarmerijo. V bunkerju smo dobili še dva tovariša, in sicer Frpravovega Ivana in Stefana. Bili smo popolnoma tihi. Cez nekaj časa se je začel pred vrati ženski glas. Bila je kuharica in je vpraševala, če kdo kaj želi. Frpravova dva sta izročila pozdrave, Ciril je skozi linco izročil denarnico za njegovo mater, oče in jaz pa sva bila tiho. Ta dan je bila ravno

sobota. V zvoniku je zvonilo tri, ko so nas v sončnem popoldnevu prignali iz bunkerja. Na trgu je bilo veliko avtomobilov. V enem sta sedela Ivan Vehovec in Pavle Kobilšek. V enega so porinili Frpravova dva, v enega Cirila in mojega očeta, v tretjega mene. Tako smo se odpeljali v Kamnik. Moje sestre, ki so opazile nakladanje, so pritekale, zadnji trenutek jim je oče vrgel šop zvezanih ključev. Jaz pa sem jokajočim sestram v pozdrav pomahal z roko, vendar me je takoj surovo sunil v komolec policist, ki je sedel za mano. Mati pa je na srečo že zjutraj med preiskavo ušla Nemcem in je tavalala ter se skrivala teden dni po gozdovih.

V Kamniku smo bili skupaj zaprti. Zbrali so nas veliko, med drugimi tudi iz Tuhinja, tako da nas je bilo v celici okrog 20. Vehovec in Kobilšek sta bila dva dni zvezana. Nato se je pričelo zasliševanje. Najprej so odpeljali Frpravovega Ivana, ki se je vrnil ves pretepen. Nato so se vrstili Tuhinjci, ki so jih tudi vse zelo tepli. Ivana so odpeljali na zasliševanje vsak dan in trpel je čedalje huje. Približal se je prvi maj. Na gradu v Kamniku je bila obešena slovenska zastava. Paznik nam je povedal, da je nevarno, da nas postrele. Nato so se zvečer pred vrati pojavili gestapovci. Poklicali so Cirila Cerarja. Bilo je okrog devete ure. Obul si je čevlje, nato so mu natakli lisice. Rekel jim je, da to ni potrebno, gestapovec pa je zavpil nanj. Zalostno nas je pogledal in molče odšel. Proti jutru so v sosednji celici zarožljali ključki. Prinesli so na pol mrtvega Cirila. Položili so ga na pograd tako, da je ležal na trebuhu. Bil je v nezavesti. Okoli šeste ure je zastokal in rekel: »Tako ne!« To so bile njegove zadnje besede in kma-

Zaradi partizanske dejavnosti izpraznijo Nemci svojo postojanko v Pečah

Po začasnem prenehanju vojaške dejavnosti v kamniškem okraju, ko je Nemcem uspelo deloma razbiti deloma pa prisiliti k umiku s kamniškega področja Kamniški bataljon, ni bilo od novembra do začetka spomladi tako kot na Kamniškem tudi v Moravški dolini večjih partizanskih akcij. V začetku leta 1942 je prišel na Moravško za političnega delavca Jože Grčar-Metod. Poleti 1942 pa je začela na Moravškem s svojo dejavnostjo Moravško-zasavska četa, ki je septembra postala sestavni del Moravškega ali Zasavskega bataljona pod poveljstvom Franca Poglajna-Kranjca in komisarja Jožeta Berkopca-Mišlja. Akcije tega bataljona so bistveno pripomogle k razvoju partizanstva in OF na Moravškem.

Z golimi rokami se je pognal nad svoje mučitelje

Politični delavci so s svojim požrtvovalnim delom, ki so ga opravljali v izredno hudih okoliščinah, uspeli, da so bili že spomladi 1942 skoraj po vsej Moravški dolini postavljeni odbori OF. Organizacijo pa so zasledili Nemci, in tako je prišlo do številnih aretacij 20. aprila in 7. maja 1942. Kot povsod za aretacije 7. maja so porabili pobeg Rudolfa Klopčiča iz kamniških zaporov 2. maja 1942. Med aretiranimi je bil tudi Ciril Cerar, ki se je na zaslišanju v Kamniku spopadel z gestapovci, ki so ga nato pobili do smrti.

V začetku leta 1942 so se pogosto sestajali pri nas v hiši naslednji tovariši: Jerič Renato-Ambrož, Anton Cerar, Ciril Cerar in moja dva brata Avgust in Rudolf ter Drago Klopčič. Pogovarjali so se takrat meni neznaune stvari. Ne-

kega večera sem opazil, da jim je oče prinesel dve pištoli, ki jih je imel spravljene. Fantje so jih gledali in odnesli. Takrat sem tudi slišal pogovor o tovarišu Metodu. Ko sem mater spraševal, kdo je to, je povedala da je Kaplarjev Jože,

Franc Poglajen-Kranjc, ki je septembra 1942 postal prvi komandant novoosnovanega Moravškega (Zasavskega) bataljona. Ta je nastal predvsem iz borcev Kranjčevega bataljona II. grupe odredov in Moravško-zasavske čete. Uspešne akcije tega bataljona so povzročile, da je bil del moravškega področja od Moravč do Zasavja brez nemške postojanke, kar je pospešilo razvoj partizanstva in rast organov ljudske oblasti

Iu nato je umrl. Ležal je ves dan v celici. Tisti dan ga ni prišel nihče pogledat in tudi hrane nam niso prinesli. Zvečer pa, ko se je stemnilo, sta prišla dva s krsto. Položila sta vanjo Cirila in molče smo se poslovlili od njega. Pozneje so povedali, da se je gestapovcem uprl in se začel z golimi rokami boriti z njimi. Ker pač ni mogel pobegniti so ga kmalu zbili po tleh in ga dobesedno poteptali.

Julija 1942 je zagorela tudi na Moravškem prva vas

Podobna partizanska vas kot Rašica, Gradišče, Koreno in Zlato polje je bil tudi Hrastnik pod Limbarsko goro. Zaradi nadvse uspešnih partizanskih akcij v letu 1942 je v valu povračilnih ukrepov, ki so jih Nemci izvajali nad zavednim sloveskim prebivalstvom, postala žrtev tudi ta vas.

V letu 1942 se je partizansko gibanje na Moravškem zelo razmahnilo. Na vzhodnem delu Moravške doline okrog Vač, nad revirji, po Limbarski gori in vse do Moravč so delovali različni vaški odbori OF, ki so jih organizirali takratni politični delavci Jože Gričar-Metod, njegov brat Ciril in drugi. Velika zasluga za organizacijo prvih odborov OF gre predvsem tovarišu Metodu, ki je že od januarja leta 1942 neumorno pojasnjeval cilje narodnoosvobodilnega boja in organiziranega odpora proti okupatorju.

Med vasi, ki so imele narodnoosvobodilni odbor že zgodaj spomladi 1942, spada tudi vas Hrastnik. Ta značilna hribovska vasica v prijetni dolini s precej premožnimi kmeti, je vso zgodnjo pomlad in poletje 1942 nudila tako aktivistom, kot tudi borcem, in to predvsem Moravške čete, zavetje in podporo. Zelo pogosto so borci prihajali v vas, kjer so jim prebivalci nudili vso pomoč.

Razumljivo je, da zaradi take razgibanosti partizanstva Nemci niso držali križem rok. Organizirali so svojo vojnisko mrežo v nameri, da bi izsledili partizanske skupine in politič-

ne delavce ter organizatorje narodno osvobodilnega gibanja. Tej mreži so se žal priključili nekateri izdajalci in tako je tudi ta vas kmalu postala žrtev okupatorjevega nasilja.

V vas Hrastnik so prišli javno partizani 20. VI. 1942. Bilo jih je 90. To je bilo neko nedeljsko popoldne. Vas so zastražili in ljudi, ki so hoteli skozi vas, ustavili in zadržali do svojega odhoda. Ti ljudje so potem raznesli po vsej Morav-

Del Moravške doline, ki ni nikdar klonila pred okupatorjevim nasiljem in kjer so partizani vedno našli po dolgih pohodih in težkih bojih zavetje, tovariško pomoč in počitek

ški dolini, kar so slišali in videli. Govorica se je raznesla daleč naokrog in seveda so jo zvedeli tudi Nemci. Zvedeli so, koliko je bilo partizanov v naši vasi in slišalo se je, da je treba vas uničiti, moške pa postreliti. Od tega dne dalje je imela naša vas ponoči in podnevi stražo. Neko popoldne je prišlo sporočilo, da nas pridejo seliti, in rekli so nam, naj se umaknemo iz hiš. Tako smo spali kar pet noči v gozdu. Pa menda se Nemci niso upali seliti, ko so izvedeli, da je preveč partizanov v vasi. Končno se jim je posrečilo s pomočjo izdajalcev, da so le prišli v vas. To je bilo 20. julija 1942. leta v neki deževni noči od nedelje na ponedeljek.

Najprej so se pripeljali do Zgornjih Kosez z avtomobili, nato pa so oboroženi do zob obkolili Hrastnik. Ob pol treh se je zaslislalo govorjenje okrog naših hiš. Takrat še nismo vedeli, ali so zunaj naši partizani ali Nemci. Čudno se nam je zdelo, da niso poklicali nobenih naših moških. Kmalu se je razločno zaslislala nerazumljiva govornica. Prestrašeno je brat rekel, da so to Nemci, da smo pa izdani in da nas bodo vse postrelili, kakor so nam obetali. Skušal je pobegniti, toda vse je bilo zaman. Skozi katerokoli okno je poškilil, povsod je bilo vse zeleno Švabov. V strahu smo čakali do šeste ure zjutraj, kaj se bo zgodilo, ko bo policijske ure konec. Po šestih uri gre moj brat iz hiše, a že ga porinejo Nemci nazaj, češ naj počaka v hiši. Nekaj minut za tem so bili na vratih že esesovci. S polo papirja v roki so poklicali moja dva brata, da naj gresta ven, ker da sta aretirana. Nazadnje so nad njima kričali, da sta bandita. Tako so hodili od hiše do hiše in pobrali vse moške. Nam ženskam pa so rekli, naj v desetih minutah pospravimo, ker da gremo tudi z njimi.

Nekaj minut smo stale kot okamenele. Potem so začeli Švabi nad nami kričati in nas suvati, naj hitro opravimo, ker drugače bodo vse postrelili. Na hitro smo povezale nekaj obleke v cule in šle. Ko smo prišle na prag hiše, so nas eni slikali,

drugi so se smejali in govorili, da ženejo bandite. Ko smo mi bili še v hiši, so vojaki kradli po stanovanju vse, kar se jim je zdelo kaj vredno. Medtem so odpeljali tudi živino iz hlevov. Kamor si pogledal, vse je bilo zeleno Nemcev. Eni so pobirali moške, drugi ženske in otroke, živino in tako naprej. Pobegniti ni mogel nihče. Jakobu Urankarju je toliko uspelo, da je zlezal pod svinjak in ko je začela vas goreti, je pobegnil. Nato so ga na begu ustrelili in potem še mrtvega brcali in prinesli nazaj, tako da je zgorel. Moške so odpeljali na Vrbanov hlev, kjer je bilo največ sena, nas ženske in otroke pa pod Vrbanov kozolec. Tako smo bili vsi skupaj iz vse vasi. Franca Razborška so zelo topli in zelo strogo ravnali z njim. Tudi njegovega starega očeta, ki je bil star 82 let, so kar na eno nogo bosega pripeljali iz hiše in ga peljali na hlev, kamor so zaprli tudi druge moške. Čudno je bilo slišati vse vrste glasove, mukanje živine, cviljenje prašičev in kokodakanje kokoši, ki so jih Nemci lovili. Najhujši je bil jok žena, ki so prosile, naj jih dajo skupaj z moškimi, sicer ne gredo nikamor, čeprav jih pobijejo. Toda vse zaman. Več žensk se je celo onesvestilo od strahu in žalosti. Zalostno je bilo slišati, kaj smo doživele. Nemci so zažgali 9 moških. Najprej so jih zvezali in privezali k mlatilnici, nato pa vse z bencinom polili in žive zažgali. Naj bo za vedno zapisano to njihovo hudodelstvo.

V Sentvid so nas odpeljali 18 žensk in 12 otrok. Ta večer je bil tudi Alojz Gostič na Limbarski gori. Vračal se je domov in ob 4. uri zjutraj naletel na Nemce, ki so ga ujeli. Rešil pa ga je sosedov pes, ki se je zalotel proti Nemcu, ki ga je stražil.

Ko so nas gnali iz vasi, so nas zastražili. Na vsakih 20 metrov je stal Nemec od Hrastnika do Kosez, z nami pa so korakali esesovci. Hoditi smo morale druga za drugo. Če se je katera stara žena opotekla, jo je Nemec nahrulil in udaril. Ko smo prišle v Kose-

Oblastnemu komitetu KPS

Gorenjsko

Dne 13. avgusta 1944 je nemški okupator, s pomočjo švabobrancev in Čekrezov vdrl v moravsko dolino, da je ropal in požgal, ker je okupator vedel, da se trenutno tukaj ne nahaja naša vojska je brez skrbi prišel z ropanjem in požiganjem. Tri dni se je zadrževal v dolini, oropal kmetom živino, žito ter stanovanjsko opremo, to salsti v vaseh Vrhpolje in Mravče.

Vas Grnaco pa je popolnoma izropal in do tal požgal. Po teh zločinih je okupator dva dni miroval. Med tem časom pa je še prišla v moravsko dolino naša vojska. Nemški okupator pa je z istimi enotami prišel prodirati v zgoznanjih jutranjih urah, dne 19. t. m. iz štirih strani v moravsko dolino. Že takoj pri vходу, je naletel na odpor naših zased. Prišlo je do borbe pri sv. Trojici, kjer so pijani Čekrezi jurišali proti našim položajem. Dvakrat so bili odbiti. Šele tretjič se jim je posrežilo vreti v vas. Naši borci so se morali umakniti, zaradi izdanih položajev. Švabi so med tem požgali vas Sv. Trojice, hoteli so celo cerkev požgati, v katero so že navlekli slame, vendar je povelje to preprečilo.

Naši borci so med tem zasedli nove položaje nad Sv. Križem, kjer se je proti večeru spet vnela borba. Nemci so obmetavali naše položaje s težkimi minami, strelji iz topov in strojničnim ognjem iz štirih avijonov.

Na svojem pohodu so Švabi sažgali vse pramezne kmetije ob cesti Sv. Trojice - Javorčica. V spodnji Javorčici sami pa so z sažgalnimi bombami iz avijonov požgali štiri ognjnice.

Na drugi strani Mirovice v Zavravju je med tem prodirala nemška kolona, katere je na svojem potu že požgala dve hiši. V vasi Za Grice so saklali nedolžnega vasčana.

Del originalnega dokumenta, kjer »s položaja«
okrožni komite KPS Kamnik poroča
Oblastnemu komiteju KPS za Gorenjsko
o okupatorjevem nasilju nad neoboroženim
prebivalstvom Moravske doline, o ropanju
in požiganju slovenskih kmetij in celih
naselij

ze, so nas že čakali avtomobili. V avtomobilih so esesovci držali brzostrelke skozi okno, ker so se najbrž bali partizanov. Nato so nas peljali v Sent-

vid nad Ljubljano. Tam smo ostale 12 dni, potem pa so nas poslali naprej v internacijo.

Dragica Požar

tedaj smo uživali po vsej Moravski dolini veliko zaupanje ter močno razširili krog naših sodelavcev. Še dolgo potem, ko smo se oglašali po vaseh, ljudje niso mogli pozabiti tega

dogodka. Tisti, ne preveč nam naklonjeni, pa so nagnali tudi okupatorju strah v kosti, ko so mu povedali, da nas je bilo vse polno.

Mirko Podbevšek-Lado

ZADONELA JE SLOVENSKA PESEM IN ZASLIŠALA SE JE SLOVENSKA BESEDA

Bilo je 1. novembra za dan mrtvih 1942. Naš Kamniški bataljon, bilo nas je okoli 90, je taboril v bližini Trojice na Moravškem. Za ta dan smo se odločili za propagandno akcijo. Vedeli smo, da bodo prišli na dan mrtvih v cerkev in na grobove tisti, ki so z nami že sodelovali, in tisti, ki nas še niso videli.

Komisar bataljona Jakob Molek-Mohor je zbral pevce in dogovorili smo se, da na pokopališču zapojemo. Bilo nas je precej, ki smo že prej peli v raznih zborih. Poskusili smo z vajo in ugotovili, da smo sposobni za nastop. Zapeli smo »Doberdob«
in »Vigred«. Temeljito smo si očistili obleke in se obrili, da smo bili kot pripravljeni za paradu. Komandant Matija Blejec-Matevž je razvrstil straže in patrolje, da smo zastražili vso okolico Trojice, nato pa smo določeni, bilo nas je precejšnje število, krenili k cerkvi. Čas prihoda smo določili tako, da nismo motili verskih obredov.

Se danes mi je v spominu vtis, ki smo ga naredili tisto popoldnes srečanjem tako številne množice ljudi. Mnogim, ki so nas prvič videli, je zastal dih od presenečenja. Opazovali smo ljudi različnega mišljenja in vedenja. Tisti, ki so nas poznali, so bili kar ponosni na svojo vojsko, ko smo

se tako številno in sredi popoldneva predstavili množici vseh vrst. Drugi, ki so bili pod vplivom okupatorjeve propagande, so se boječe tiskali in gledali na vse strani, kam bi zbežali in sami sebi niso mogli verjeti, da so skupaj s tako številnimi partizani. Nekateri so se dobesedno tresli od strahu, ko so nas zagledali, misleč, le kaj se bo zgodilo.

Ko se je vse umirilo, smo s komisarjem Mohorjem na čelu zapeli žalostinko, nato pa je Mohor govoril o pomenu našega boja. V svojem govoru je močno poudaril okupatorjevo propagando in dejal: »Prišli smo, da se na svoje oči prepričate, da res nismo takšni, kakor o nas govorijo Nemci.«
Za njim je govoril še komandant Matevž.

Po končanem govoru so se tudi boječi nehali bati. Nekateri od njih so nam celo dejali, da doslej še nikoli niso videli partizanov, in res niso vedeli, kakšni smo. Sedaj pa bodo lahko vsakemu povedali, da smo to zavedni in hrabri Slovenci. Tisti aktivisti, s katerimi smo bili že prej povezani, pa so navdušeno pozdravljali našo odločitve in v njihovih očeh smo postali pravi junaki.

S to akcijo smo napravili tako živo propagando, da smo razblinili vse nemške laži. Od

Ker so ljubili domovino, so jo morali zapustiti

Nobeno strahovanje Nemcev ni zlomilo slovenskega prebivalstva na Gorenjskem. Že jeseni so Nemci potrebovali vse več in več vojakov za svoja bojišča. Zato so spremenili taktiko. Po množičnih ustrelitvah talcev, požigih vasi in selitvah je gauleiter Rainer septembra 1942 v Kranju razglasil, da bodo dobili prebivalci Gorenjske nemško državljanstvo. S podelitvijo tega pa je bila povezana dolžnost službe v nemški vojski. Tako so kmalu nato poklicali nekaj letnikov na nabor, sredi januarja 1943 pa jih že vpoklicali v vojsko. Na Moravškem se je namesto za v nemško vojsko večina fantov raje odločila za v partizane. Svojece teh pa so že čez nekaj dni preselili.

Ko so Nemci zasedli naše kraje, so takoj začeli preganjati naše zavedne ljudi.

Tudi naši družini ni bilo prizaneseno. Očeta Alojza so že 21. septembra 1941 aretirali in odpeljali v Begunje, kjer so ga 4. decembra ustrelili. Starejši brat pa je odšel v partizane. Tako je ostala mati s sedmimi otroki sama. Najmlajši je bil star sedem let. Strahoma smo vsak dan pričakovali, kaj bo z nami. Po vsej dolini so se širile govornice, da nas bodo Nemci selili.

29. januarja 1943 je bil mrzel zimski dan. Snega je bilo kar precej. Z mano sva se zbudili okoli šestih zjutraj. Pogledam skozi okno in vidim, da je hrib obkoljen, Nemcev pa vse živo. Z mano sva se spogledali, spregovoriti pa nisva mogli. Nisva si mogli predstavljati, da je to jutro zadnje, ko smo se prebudili pod domačo stre-

ho. Nenadoma začnejo Nemci s puškinimi kopiti razbijati po vratih. Mama me s solzami v očeh pogleda. Obe sva vedeli, da bo treba odpreti. Ker pa se vrata niso takoj odprla, so nasilneži začeli vpiti, naj odpremo. Šla sem proti vratom in jih strahoma odprla. Skoznje je vdrlo kakih 20 vojakov. Eden je skočil k meni in me prijel za roke in vprašal, če je v hiši kaj partizanov. Odgovorila sem mu, da jih ni, nato so se skozi vežo usuli v sobo, kjer so prestrašeno jokali moji mlajši bratci in sestra. Nekaj jih je nato skočilo k nami, ki je sedela na postelji. Eden ji je nastavil na prsi puško ter zarjul, naj se takoj napravi, ker nas bodo selili in da imamo samo dve uri časa, da se pripravimo. S seboj smemo vzeti le toliko, kolikor vsak sam lahko nese. Mami je ob teh besedah postalo slabo.

Pomagala sem ji, da je čez nekaj časa vstala. Nato sva skupno oblekli otroke, ki so jokali in spraševali, kaj bo. Mene je mikalo, da bi ušla, toda ko sem pogledala mamo, ko je vsa skrušena sedela zraven najmlajšega bratca, mi je misel na to splahnela. Vzela sem večjo vrečo, zmetala vanjo, kar je bilo dobrih cunj in še zadnji hlebec kruha, ki je še ostal, kajti medtem so vojaki izropali vse, kar se je le dalo. Spomnila sem se, da bi vzela tudi nekaj suhega mesa. Toda omara je bila že prazna. Dva vojaka sta se prerekala za zadnji kos. Pogledala sem v drugi kot in videla, da ima eden v rokah kanglico, v kateri sem vsak dan nosila mleko v Moravče. Izpulila sem mu jo iz rok in jo napolnila z zaseko, kar je mislil napraviti tudi sam. Medtem je sosed moral napreči vola, naložiti na voz, kar so Nemci izropali, privezati za voz še ostale tri živali, na drugi voz pa je moral naložiti pet prašičkov.

Ko je bilo vse pripravljeno, so nas skoraj pahnili skozi vežna vrata. Nato se je kolona začela pomikati. Najprej oba voza, seveda spredaj polno vojakov, za vozom pa mi, uboga raja, mati s sedmimi majhnimi otroki, ki so na glas jokali. Mlajši je kar naprej

klical očeta in spraševal, kje so njegovi zajčki in grlici, ki ju je pustil v kletki. Zakaj gremo in kam in kdaj se vrnemo. Stisnila sem ga k sebi, nesti ga pa nisem mogla, ker sem imela svojo culico, zraven pa sem pomagala mami, ker je noge niso in niso hotele ubogati. Venomer je pogledovala nazaj proti hiši, kamor sem tudi jaz, in obe sva trepetali, kdaj bo zagorela naša hišica.

Ko smo šli skozi vas, so ljudje žalostno gledali čuden sprevod. Mi pa smo med mukanjem naše živine na vozu tiho jokali. Bratec se je spomnil tudi psa Sultana, ki je ostal doma privezan, in je mislil steči nazaj. Nemeč pa ga je sunil s puško, da je padel in izgubil čevljev v snegu, tako je romal naprej samo z enim čevljem.

V Moravčah je bilo pri Usu zbirališče. Tam so bile že številne družine, ki so jih Nemci prignali pred nami, in jih je zadela ista usoda. Strpali so nas v avto ter odpeljali v grad Goričane, kjer smo bili dva dni. Potem so nas kar ponoči naložili v živinske vagonce ter odpeljali na Bavarsko v večja taborišča, kjer smo trpeli ponižani do konca in čakali svobodo dve leti in pol.

Franciška Prosenec

»Nemški hauptman«, ki ni znal nemško

Prvi napad v samih Moravčah so Nemci doživeli 16. marca 1945. Tedaj so borci Kamniškega in Zasavskega bataljona obračunali z nemškim nadučiteljem, nemško učiteljico in domačim izdajalcem. Mimo tega so zažgali nemški tovornjak, opustošili nemške urade in zaplenili precej blaga. Zaradi tega napada so Nemci nato 22. marca ustrelili ob farovski drvarnici 7 talcev.

16. marca 1945 smo se zadrževali na Prikrnici. Po pregledu orožja smo izvedeli, da gremo v dolino.

Vodstvo Kamniško-zasavskega odreda je namreč pripravilo očiščevalno akcijo v Moravčah in z njeno izvedbo določilo Kamniški in Zasavski bataljon.

V Moravčah so se namreč žandarji bahavo šopirili v močno utrjeni postojanki in terorizirali mirno prebivalstvo. Bili so uvrženi, da so edini in večni gospodarji Moravske doline. Mimo tega je bilo predvideno, da bomo izprašali kosmate vesti nemškemu učiteljem, ki so prišli poučevati v slovenske šole iz rajha, in bili najbolj zagriženi nacisti. Njihov poklic je bila le krinka, pod katero so vojaško in politično delovali, vohunili za gestapo, predlagali interniranje in talce ter germanizirali slovensko ljudstvo.

Pod noč sta bataljona zapustila Cicelj in Prikrnice ter se razlezla po dolini. Kamničani smo postavili močno zasedo pri Studencu proti Domžalam. Zasavski bataljon pa proti Pečam. Že v mraku se nas je troje borcev Kamniškega bataljona odpravilo v Moravče. Naša naloga je bila poiskati nacističnega

vodjo in strahovalca zavednih slovenskih ljudi, učitelja Henrika Pferscha ter ga pripeljati v partizanski štab. Vendar to ni bilo tako preprosto. Zato sva se z Lenartom oblekla v nemške uniforme, jaz v žandarjskega hauptmana, Lenart pa v vojaka, medtem ko si je tretji partizan nadel civilno obleko. Takšni smo brez motenj prišli v Moravče. Tudi v stanovanju nemškega učitelja je šlo vse po sreči. Z nacističnim pozdravom naju gostoljubno sprejel in naju povabil, naj sedeva k mizi. Takoj je ponudil žganje in radovedno vpraševal, kaj pomeni najin nenadni obisk v Moravčah. Tovariš Lenart, ki je bil Korošec in je dobro govoril nemško, je preveč odgovarjal na vprašanja in tudi sam spraševal. Učitelju pa je postalo sumljivo, da je »nemški hauptman« molčal. Kaj ne bi, saj nisem znal niti besede nemško!

Ko pa me je učitelj le vprašal, zakaj molčim in mu seveda nisem znal odgovoriti, so postale tudi uniforme nepomembne. Nemeč se je tedaj zakadil v naju, skočil je na mizo in se pognal po stopnicah. V tem ruvanju je dobil to, kar je zaslužil.

Jože Vesel-Viktor iz Češnjic pri Moravčah, komandant bataljona 6. SNOUB Slavka Slandra, padel leta 1944

Po akciji smo se vrnili v bataljon, nato pa z njim krenili nazaj v Moravče. Noč je medtem že pokrila dolino. Vod borcev Kamniškega bataljona se je pognal od pokopališča, vod Zasavskega bataljona pa od Drtije proti kaplaniji, kjer je gneznila žandarmerijska posadka. Zandarji so bili prepričani, da so zares napadeni, in začeli so besno streljati.

Tovariš Korotan je šel s posebno skupino v gostilno h Kavku, kjer naj bi zasačili dva žandarja, ki sta tam stalno popivala. Žal sta žandarja tik pred prihodom partizanov odnesla pete v postojanko.

V tem sem se pojavil tudi jaz v gostilni v nemški uniformi. Borec, ki je prišel z mano, se je pošalil, da se je komandir nemške postojanke vdal. Tedaj tovariš Kranjc zgrabi brzostrelko in me hoče razorožiti. Jaz sem se seveda uprl. Ko smo

pomoto pojasnili, smo se veselo nasmejali. Vendar so mi svetovali, naj raje ne hodim več v nemški uniformi po Moravčah, ker bi kaj lahko kaj staknil. Medtem so se naši »frizerji« pozanimali tudi za pričesko neke Slovenke, nemške prilžnice, ter jo ostrigli. Druga skupina partizanov je staknila na dvorišču poleg postojanke tritonski tovornjak in ga zažgala. Ostali borci pa so razbili pošto, opustošili poslopje hranilnice in dvorano. Pri tem so zaplenili pisalni stroj, radio aparat, večjo vsoto nemških mark, živilske karte, material za tehniko in drugo.

Prav tako so izpraznili bližnjo trgovino, česar je bil posebno vesel intendant Lipah.

Nato sta bataljona zapustila Moravče. Zasavci so odšli nazaj na Cicelj, mi pa na Murovico.

Tone Poljanšek-Branko

STRELJANJE TALCEV V MORAVČAH

Bilo je 23. marca 1945. leta. Povsod je kraljevala pomlad. Sonce je toplo obevalo Moravče in cesto, ki je vodila v vas. In ta dan se je premikal proti Moravčam že v dopoldanskih urah temni avtobus. Ob njem so vozili Nemci — straža. Izpod čelad so gledale oči temno, kruto, mrzko, brez usmiljenja. Peljali so ljudi iz Begunje, iz taborišča smrti, iz katerega se je le malokdo vrnil. Begunje — taborišče groze, mučenja in streljanja. Ni jim bilo težko odpeljati teh ljudi v smrt. Hoteli so maščevati nemškega učitelja Pferscheja. Mrzili so ljudi, ki bodo morali dati življenje za učitelja. Ti ljudje so se peljali v avtobusu. Niso bili več ljudje. Le številke v cebrastih oblekah. Peljali so se iz smrti v smrt. Vedeli so, kaj jih čaka. Gledali so dolino, v kateri bodo njihovi grobovi. Želeli so, da bi videli še enkrat svoj rojstni kraj, svojo mater. Le eden je bil, ki se mu je ta želja uresničila. Javoršek Ciril iz Zaloga. Avtobus se je ustavil pred drvarnico, na sredini Moravč, kjer so pozneje zgradili hišo

št. 41. Talce so izgnali iz avtobusa in jih postavili pred drvarnico. Izmučeni pogledi jetnikov so bili uprti v svoje krvnike. Ti pa se niso zmenili zanje. Privezovali so jih k drvarnici. Javoršek Ciril je s pogledi iskral rojstni dom. Bilo mu je, kakor bi ga ustrelili na pragu rojstne hiše. Jetniki so uprti pogled v sinje nebo, v sonce katerega so poslednjič gledali. Se nekaj kratkih trenutkov in mrtvi bodo. Poveljnik je dal znak, takrat pa se je iz vrst slišal vzklík: »Živela svoboda«. Počile so puške in sedem ljudi je bilo mrtvih. Kri je bruhnila iz prestreljenih prsi in močila suho zemljo. Popila jo je že mnogo, a zahtevala je še več. Nemci so pustili mrtve privezane na drvarnico. V opomin živim. Kdor je šel mimo so ga prisilili, da jih je gledal. Zvečer, ko je sonce ravno zahajalo, so jih pobrali in odpeljali.

Minulo je 20 let, ljudje pa še niso pozabili tega 23. marca. Tam, kjer so jih postrelili, tam, kjer je tekla nedolžna kri, tam stoji spomenik, nema priča tuje nasilja in — upora.

Za občinski praznik, ki ga letos skupno praznujeta občini Kamnik in Domžale
in za 20. obletnico osvoboditve čestitajo:

Občinska skupščina Domžale z vsemi političnimi in društvenimi organizacijami Na svidenje 25. julija v Moravčah		OBČINSKÁ SKUPŠČINA KAMNIK in vse politične in družbene organizacije <i>Na svidenje 25. julija v Moravčah</i>	
Papirnica Količevo vodilno podjetje svoje stroke v državi		 Zdržena kemična industrija Domžale	
 priporočamo naše priznane kvalitetne izdelke		 tovarna kovčkov in usnjenih izdelkov Domžale	
LESNO INDUSTRIJSKO PODJETJE LIP Radomlje		Sončnica VIR PRI DOMŽALAH	
Tovarna sanitetnega materiala VIR PRI DOMŽALAH		UNIVERSALE DOMŽALE <small>tovarna konfekcije</small>	
TERMIT Domžale		Trgovsko podjetje Napredek DOMŽALE	
Srednja tehniška usnjarsko-galanterijska šola Domžale	Žito obrati DOMŽALE	Opekarna RADOMLJE 	 T R A K MENGEŠ
OPEKARNA MENGEŠ	FILZ Mengeš	KINO PODJETJE Domžale 	Invalidsko podjetje Domžale
Melodija Mengeš	TAMIZ Mengeš 	Lek tovarna farmaceutskih preparatov obrat Mengeš	AVTOSERVIS Domžale
KOMUNALNI ZAVOD ZA SOCIALNO ZAVAROVANJE Domžale	ZAVAROVALNICA Domžale- Kamnik s sedežem v Mengšu	Gradbeno podjetje Domžale	Zavod za gospodarsko propagando Domžale

Občanom občine Domžale in Kamnik čestitajo
za občinski praznik in 20-letnico osvoboditve ter se priporočajo:

 <p>RUDNIK KAOLINA Črna pri Kamniku</p>	 <p>TOVARNA USNJA Kamnik</p>	
 <p>Svit Kamnik tovarna elektroporcelana, galanterijskih izdelkov in izdelkov iz plastičnih mas</p>	<p>TOVARNA POHIŠTVA</p> <p>KAMNIK</p>	
<p>Kamnik</p> <p>TOVARNA KOVANEGA ORODJA</p>	 <p>PODJETJE KAMNIK Kamnik</p>	
<p>Gradbeno motažno podjetje</p> <p>Alprem KAMNIK</p> 	<p>Tovarna kovinskih izdelkov in livarna</p> <p>TITAN Kamnik</p>	
 <p>SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE</p> <p>Kamnik</p> <p>GRADITELJ</p>	<p>Prometno podjetje</p> <p>Ljubljana transport POSLOVNA ENOTA KAMNIK</p>	
<p>Obrtno podjetje</p> <p>SLOGA Moste pri Komendi</p>	<p>OBRITNO MONTAŽNO PODJETJE</p> <p>ZARJA KAMNIK</p>	<p>TRGOVSKO PODJETJE</p> <p>Kočna KAMNIK</p>
<p>Gostilnsko podjetje</p> <p>PLANINKA Kamnik</p>		
<p>Zavod za zaposlovanje delavcev</p> <p>KAMNIK</p>	 <p>Gozdno gospodarstvo Ljubljana Obrat Kamnik</p>	<p>Zavod</p> <p>Kozorog KAMNIK</p>
<p>Splošno mizarstvo</p> <p>Menina Kamnik</p>		
<p>Živilska industrija Kamnik</p>	<p>Obrtno podjetje</p> <p>USLUGA KAMNIK</p>	<p>KOMUNALNA BANKA Kamnik</p>
<p>PODJETJE</p> <p>MESO KAMNIK</p>		
<p>Svilanit KAMNIK</p>		<p>UREDNIŠKI ODBOR <i>Kamniškega občana</i> IN UREDNIŠKI ODBOR <i>Občinskega poročevalca</i></p>

Sredi leta 1943 je OF na Gorenjskem začela postajati vse bolj in bolj množična. Po vaseh so se ustanovljali narodnoosvobodilni odbori, odbori Zveze slovenske mladine, Slovenske protifašistične ženske zveze, enote Narodne zaščite, delovati je začela Slovenska narodna pomoč in ustanovljale so se Gospodarske komisije. Na Moravškem so imeli v tem času sedeže številni visoki vojaški in politični forumi narodnoosvobodilnega gibanja: štab IV. operativne cone, Pokrajinski komite KPS za Stajersko, okrožni komite KPS za litijsko okrožje. Tu so se zadrževale številne enote NOV, predvsem Slandrova brigada in v začetku leta 1944 obnovljen Kamniško-zasavski odred. Moravska dolina je postala izredno pomembna za zvezo med Stajersko in Dolenjsko. Zato je štab IV. operativne cone sklenil, da se Moravska dolina osvobodí. To nalogo sta izvedli 19. marca 1944 Slandrova in Tomšičeva brigada. Tovariš Tone Cerar-Ciril, sekretar okrajnega odbora OF za Moravško dolino je v svojih spominih ohranil nad vse zanimiva pričevanja o MALI RUSIJI, kot so v tistih dneh Moravško dolino vsesplošno imenovali.

1. Osvoboditev Moravske doline

V zadnjih dveh mesecih pred osvoboditvijo Moravske doline, je imel naš rajonski odbor OF veliko dela. Rednim tedenskim sejam so večkrat prisostvovali posamezni člani litijskega okrožja, kot Nace Sterlekar-Jože, Jože Gričar-Metod, Renato Jerič-Ambrož in drugi.

Zadnja seja pred osvoboditvijo naše doline je bila v nedeljo dopoldne ob 9. uri pri Flegarju na Dobravi.

Napad na moravško postojanko je bil zelo konspirativno pripravljen. Že v januarju sem dobil zaupno naročilo, naj s pomočjo dveh žandarjev Slovencev izdelam nadroben načrt dohodov v postojanko, razporeditev sob v njej ter označim skladišče orožja, municije ipd. Tako smo izdelali načrt kaplanije, kjer je bila utrjena žandarmerija, in ljudskega doma, v katerem je bila nastanjena policija.

Nadroben načrt sem moral izročiti kurirju Tomšičeve brigade 19. marca opoldne na sam dan napada.

Napad se je začel okrog 10 zvečer. Slandrova brigada je bila v zasedah, medtem ko je Tomšičeva napadla Moravče.

Boj je trajal vso noč, ker je utrjena žandarmerija nudila silovit odpor. Obe postojanki so naši borci proti jutru minirali in požgali. Omotičeni Svabi so se končno umaknili v kletne bunkerje. Nemci so imeli pet mrtvih in več ranjenih. Okrog 6. ure zjutraj so se naši borci umaknili v trdni veri, da so se razen štirih žandarjev Slovencev, ki so se že prej vdali, vsi ostali zadušili. Vendar se to zaradi močnih kletnih bunkerjev ni zgodilo, čeprav so bili Nemci delno že onesveščeni. Okrog 8. ure je pridrvela iz Domžal večja enota policije s težkim orožjem. V strašilo so policisti oddali več streliv iz Moravče proti okolici. Same Moravče pa so bile ob prihodu Nemcev prazne. Odrasli moški so se do zadnjega umaknili v okoliške vasi.

Nemci so nato pobrali ranjence in mrtve, ki so ležali v cerkvi, ter se z ostalimi preživeli približno v eni uri vrnili proti Domžalam.

Tako je prvi strah, kaj se bo sedaj zgodilo z Moravčami, minil. Še isti dan smo postrlili obveščevalno službo. Tako so ljudje mirno opravljali vsakdanja dela. Že naslednji dan smo povsod srečavali zadovoljne ljudi, ki kar niso mogli verjeti, da okupatorjevih utrd v Moravčah ni več, in da je Moravska dolina resnično svobodna.

Po osvoboditvi sta pokrajinski in okrožni komite KPS postavila našemu rajonskemu komiteju nove naloge. Osvobodjeno ozemlje je namreč zahtevalo nov način dela. Oblast so morali namreč prevzeti krajevni organi. V 32 vaseh in zaselkih v našem rajonu smo imeli organiziranih 28 vaških odborov OF. Te manjše odbore je bilo treba združiti v večje. Člani teh odborov naj bi bili voljeni na širših vaških sestankih, kajti ljudska oblast naj se gradi od spodaj navzgor.

Svojci, katerih hranilci so v vojski ali v ilegali na terenu, morajo biti preskrbljeni. Voj-

Tega dne so se Moravče praznično odele. Iz zvonika, pa tudi iz posameznih hiš, so plapolale spet naše slovenske in partijske zastave. Židovi so bili popisani z različnimi parolami. Ljudje so postavljali mlaje, v farovski dvorani pa je mladina krasila oder in se pripravljala za napovedani večerni miting.

Miting je organiziral okrajni odbor OF Moravče s sodelovanjem Kamniško-zasavskega odbora in okrožnim odborom OF Litijskega.

Že pred 20. uro je bila dvorana nabito polna. Skoraj polovica ljudi, ki so prispeli tudi iz vseh okoliških vasi, se je morala gnesti v prostranem hodniku. S pesmijo Hej Slovani se je miting začel.

Za uvod sem pozdravil zastopnika naše vojske Franca Poglajna-Kranjca, zastopnika PK ter zastopnika okrožja sekretarja Naceta Sterlekarja-Jožeta in Renata Jeriča-Ambroža ter vse borce odbora. Vse so ljudje navdušeno pozdravili.

Zatem je sekretar rajonskega komiteja KPS Stanislav Ka-

ro-Simo imel uvodni govor, v katerem je nanizal dosedanje delovanje OF.

Burno pozdravljen je nato stopil na oder komandant Kranjc. Njegov bodrilni govor je zelo vžgal in odobravanja ni bilo ne konca ne kraja.

Nato je zbor odbora zapel več partizanskih pesmi. Za tem so se zvrstili recitatorji, izmenoma naša mladina in odredovci. Zelo so vžgali kupleti in dvospevi ob spremljavi odredovega harmonikaša. Nato je Cvetko Zagorski zbranim govoril o pomenu II. zasedanja AVNOJ. Z mitinga so udeleženci poslali resolucijo komandantu glavnega štaba NOV in POS Francu Rozmanu-Stanetu ter zahvalni pismi Slandrovi in Tomšičevi brigadi za uspešno izveden napad, ki je omogočil nad vse uspešni kulturni večer v osvobojeni Moravški dolini.

S pesmijo Hej Slovani, ki smo jo peli vsi prisotni, se je veličastni miting zaključil. Še pozno v noč pa so po dolini odmevale slovenske narodne in partizanske pesmi navdušene mladine.

3. Nove naloge organov krajevne oblasti

skas odslej ne bo več izvrševala prehrabnih akcij. Za vse to so sedaj zadolženi odbori OF po svojih intendancijah. Potrebno je urejati skladišča, in sicer manjša po vaseh ter osrednja, rajonska, za katera odgovarja rajonski odbor po svoji intendanci in gospodarski komisiji. Tudi skrb za ranjence pade izključno na organe krajevnih oblasti.

4. Reorganizacija in nove volitve rajonskega odbora OF Moravske doline dne 5. aprila 1944 v vasi Drtija pri Pečarju

Na ta širši sestanek rajonskega odbora OF smo povabili

odbornike vseh 28 vaških odborov. Iz okrožja so bili navzoči tovariši Ambrož, Lipe in Matevž.

Na sestanku je član okrožnega odbora OF tovariš Lipe obrazložil, da čaka novi odbor glede na uveljavljanje ljudske oblasti ogromno dela. Novi odbor naj bi se preimenoval v okrajni odbor OF Moravske doline.

Po daljši diskusiji je bil izvoljen novi širši okrajni odbor OF.

Poleg tekočih zadev in nalog smo na tem sestanku ob-

Zbor borcev ob ustanovitvi IV. bataljona Slandrove brigade dne 21. junija 1944 na Vrhpoljah pri Moravčah

ravnali tudi budnost pred različnimi sumljivimi ljudmi, posebno ženskami, ki so zelo pogosto prihajale na naše osvobojeno ozemlje, tako imenovano »Malo Rusije«. Največ teh žensk je prihajalo v okoliške vasi iz revirjev, kjer so prekupčevale z raznim blagom. Sklenili smo, da bomo sumljive osebe priprli, temeljito za-

slušali in po potrebi tudi kaznovali.

Zaradi vsakodnevnih važnih problemov pri uveljavljanju naše nove ljudske oblasti je naš okrajni pomite KPS in širši okrajni odbor OF zasedal skoro vsak drugi ali tretji večer, mimo tega pa smo redno obiskovali sestanke vaških odborov ter na njih sodelovali.

5. Delo okrajnega odbora OF Moravske doline

Dne 6. aprila 1944 je na zahtevo cone sklical okrajni odbor OF širši sestanek ter nanj povabil tudi zastopnike vseh vaških odborov. Temu sestanku so prisostvovali zastopniki vojske in zastopnik pokrajinskega komiteja. Sestanek je

zadevah obračajo na slovensko narodno oblast — okrajni odbor OF, ki sedaj redno zaseda.

Na okrajnem zasedanju 11. aprila smo ob prisotnosti predstavnika okrožja in vojske

Skupina političnih delavcev Kamniškega okrožja

bil v Tuštanju pri Molku ob sedmih zvečer.

Glavni namen sestanka je bil, da se v rajonu Moravske doline javno proglasi slovenska narodna oblast! Nadalje, da se takoj pretrga vsaka poslovna in uradna zveza z okupatorjem. Odklonijo naj se tudi živilske karte, ki nam jih dodeljuje občina Domžale.

Po živahni peturni razpravi smo se zedinili ter sprejeli med drugim sklep, da se uradovanje z nemško občino v Domžalah postopoma popolnoma odpravi, medtem pa pripravljamo v vzgaja ljudi na to, da se o vseh

sprejeli tudi sklep, da je treba začeti s kampanjo po vsem osvobojenem ozemlju za prevzem popolne oblasti. Dalje, da se morajo vsi nemški napis v vsem našem osvobojenem okraju do nedelje zjutraj odstraniti in da se izvede mobilizacija vseh moških do 45. leta starosti. Vsi za orožje nespособni pa naj se združijo doma za vojno koristna dela na terenu.

Na sestanku okrajnega odbora 23. in 24. aprila smo v glavnem razpravljali o izvedbi mobilizacije in o praznovanju 27. aprila ter 1. maja.

6. Proslavi 27. aprila in 1. maja

Proslava 27. aprila (3-letnica OF) naj bo v Moravčah, za kar je zadolžen vaški odbor, ki naj primerno okraši dvorano v farovžu ter vso okolico. Vse hiše je treba okrasiti z zastavami. Mladina naj okraši mesta, kjer so padli naši borci in talci.

Proslava 1. maja bo v nedeljo z večjim zborovanjem pred cerkvijo. Vse to bo organiziral okrajni odbor OF. Sklenili smo, da se požgani zadružni dom zasilno pokrije zaradi ohranitve zidu. Pooblasti se zastopnika denarnih zavodov tovariša Angelika, da pod to pretevo izvléče iz banke v Celovcu čim več denarja, ki ga bomo porabili tudi za vojno posojilo. 3% obveznice za

vojno posojilo je treba še naprej vnovčevati pri premožnejših ljudeh.

Gospodarska komisija naj posebno pazi na vzrejo mladih prašičkov. Za prodajo teh mora vsak oskrbeti dovoljenje naše oblasti. »Svercanje« po naši dolini naj se v kali zatre.

26. aprila je nenadoma vdrlo v Moravče ob 10. uri dopoldne okoli 200 policistov na kamionih. Po zaslugi obveščevalne službe ni bilo presenečenj.

Pač pa je policija prisilila nekaj starejših moških, ki so edini čakali doma, kakor tudi nekaj žensk, da so morali beliti hiše zaradi naših parol. Po nekaj urah so se Nemci umaknili iz bojazni, da bodo napa-

deni. Zgodbo o napadu, češ da je pripravljenih v okolici več brigad, smo namenoma zaupno razširili. Smešno je bilo videti policiste, s kolikšno previdnostjo so se gibal po naši osvobojeni dolini, čeravno ni bilo tedaj nobene večje vojne enote na našem območju.

Ta prvi večji prihod Nemcev in njihovo plašno obnašanje je vtilo našim ljudem novega poguma. Do sedaj se je marsikaj šušljalo, češ da bodo Moravče Nemci do tal požgali, ljudi pa zmetali v ogenj.

Popoldne pa so bili spet vsi odbori na delu po terenu, kjer smo se pripravljali na dostojno proslavo 27. aprila.

Na predvečer 1. maja je zagorelo po naših gričkih preko 20 kresov. V nedeljo se je zbralo pred cerkvijo ogromno lju-

di od najmanjših do najstarejših. Iz zvonika je vihrala ogromna slovenska zastava, poleg nje pa partijska, katero je večina od njih prvič videla. Saj to tudi ni bilo čudno, ker je bila to prva javna proslava našega delavskega praznika v Moravčah.

Himno Hej Slovani smo peli vsi prisotni. Za tem je vojska, pomnožena z aktivisti in mladino, odpela več partizanskih pesmi. Ko sem najavil, da bo govoril zastopnik PK za Stajersko, ki so ga nekateri že slišali na proslavi 27. aprila, se je množica zgrnila okrog zvišenega oklicnega kamna, na katero se je povzpel govornik tovariš Voško Goričan. Ta je s svojim govorom na mah osvojil vse poslušalce, ki so ga večkrat prekinjali z vzkliki in ploskanjem.

7. Krajevna oblast se utrjuje

Na seji 18. V. 1944 je okrajni odbor ponovno zasedal in med drugim izvolil 14-člansko gospodarsko komisijo ter sklenil, da morajo biti vsa posestva izseljenih obdelana. Lastniki kobilnic so mobilizirani, da pomagajo pri košnji povsod tam, kjer za to delo ni ljudi.

Zaradi občasnega vpada Nemcev na osvobojeno ozemlje se sklone, da se glavna cesta v Moravčah prekoplje. V samih Moravčah se morajo namestiti 3 propagandne table, za katere odgovarja agitprop. Table morajo biti vedno okusno opremljene z najnovejšimi poročili.

Zivljenje v osvobojenem ozemlju se je odvijalo povsem normalno. Ljudje so se med seboj razumeli ter drug drugega pomagali. Po SPZZ smo organizirali tudi pošiljanje paketov našim izseljencem. Okrajni odbor OF in vaški odbori so se redno sestajali. Organizirali smo, da se je dvakrat tedensko delilo meso, in to vsem onim, ki niso imeli sredstev za preživljanje, brezplačno. Meso so dostavljali na dom (zaradi konspiracije klavnega mesta) vaški intendant in mladina. Redno smo izdajali mesečne denarne podpore vsem onim, ki niso imeli lastnih do-

hodkov. Zaradi tega smo organizirali redne mesečne prispevke od premožnejših državljanov.

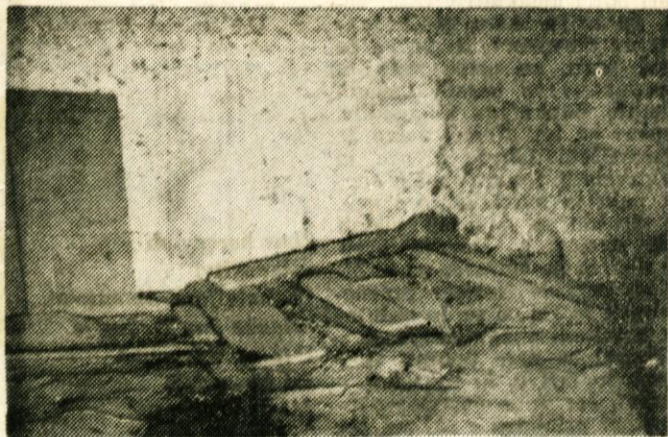
Dne 11. VI. je bila celodnevna okrajna konferenca na Njivah pri Prosenem. Konferenci so prisostvovali obvezno vsi odborniki okrajnega odbora OF, GK, sekretarji vaških odborov OF ter okrajni mladinski komitej.

Na sestanku je bilo ugotovljeno, da ima večina ljudi pravičen odnos do vojske. Za našo oblast se ljudstvo zelo zanima ter se zaveda, da bo v novi svobodni državi lahko samo odločalo. Zaradi tega je treba posebno paziti na pravičen in pravičen odnos do ljudi.

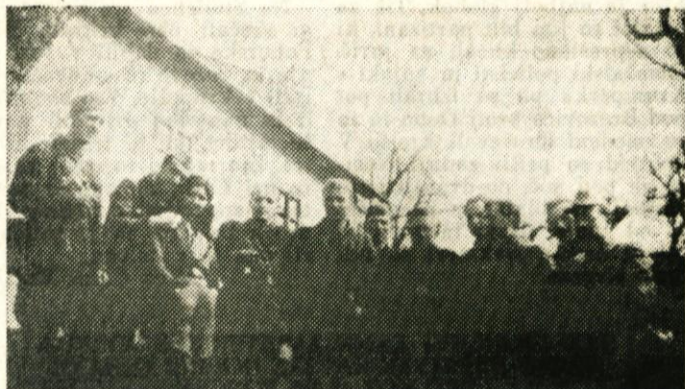
Za vso živino za prehrano vojske se izdajajo lastnikom potrdila. Siromašnejšim naj se del vrednosti izplača v RM.

Vsa gospodarska poslopja, ki so po požigu manj poškodovana, naj se zasilno pokrijejo. Njive izseljenih in njive, ki so zaplenjene, se dajo v obdelavo na 1/3, t. j. 2/3 žita se odda GK, 1/3 žita in slama ostane obdelovalcu.

Vsak obrtnik je obvezan v prvi vrsti popraviti poljsko orodje res potrebnim. Prav tako mora vsa odvisna delovna sila pomagati na polju.

Vhod v bunker v Rožičevi hiši na Trojici kjer je bila tiskarna

Štab IV. operativne cone

Borci zaščitne čete, obveščevalci, kurirji in funkcionarji štaba IV. operativne cone pri Miklavžu nad Moravčami januar 1944

**PO MORAVSKI DOLINI SO BILE ZA NAŠO NOV
BOLNIŠNICE, TEHNIKE, DELAVNICE, SKLADIŠČA,
DELOVALE SO KURIRSKÉ STANICE IN OTROCI SO IMELI
SLOVENSKO SOLO**

1. Bolnišnica Ribnik

Meseca septembra 1943 so prišli tovariš Milan Janežič, Dore Pirnat in Filip Bernot k meni in so mi rekli: »Lazar, ti ki si tukaj zanesljiv in poznaš teren, boš preskrbel, da se bo naredila partizanska bolnišnica.« Predlagal sem jim, da bi se čez zimo lahko naredilo nekaj v razvalinah požgane graščine. Nato smo šli vsi skupaj pogledat in strinjali so se z mojim predlogom.

Z gradnjo smo pričeli takoj. Morali smo večinoma delati ponoči, ker je graščina tik nad vasjo Češnjice. Bolnišnica se je delala v graščinskih kletih. Vse stene smo obložili z deskami, ki smo jih nosili samo ponoči od nas, to je 500 metrov daleč. Delali smo jo približno en mesec, ker so bile vmes tudi hajke. Gradili so jo: Gaber iz Domžal, Lipe iz Moravč, Jože Vidmar iz Domžal, dr. Premrov iz Kamnika, Luka Pirš in seveda tudi sam jaz. Za ogrevanje smo imeli električne peči.

Prehrano, sanitetni material, perilo in posteljnino je preskrbela domžalska gospodarska komisija.

Kruh nam je pekla in tudi prala je moja žena.

Upravnik bolnišnice je bil Klavdo. Ekonom sem bil jaz, Lazar. Prva ranjenca sta bila David in Lojze, ki sta bila ranjena na želodniku. Zdravili pa so se še Pajk, Nace iz Tuhinja, Mahne iz Peč, štirje borci iz XIV. divizije, Boro iz Kamnika, ki so ga prepeljali v bolnišnico v zaboju, in še več drugih, katerih imen pa se ne spominjam. Pozimi, ko je zapadel sneg, je hodil zabrisovat stopinje moj sin. Moravska žandarmerija je šla velikokrat preko grajskih razvalin, pod katerimi je bila bolnišnica, a je vendar ni odkrila.

Zaradi neustreznih prostorov in kraja, ki je bil preveč očitno, sva z dr. Mitjem osnovala drugo bolnišnico, ki se je zgradila v češenjskih gozdovih. Delavce, ki so bili pozneje

bolničarji, mi je dal na voljo Mitja Ribičič-Ciril. Sam sem lahko izbral iz brigade tiste, za katere sem mislil, da so najbolj zanesljivi. Bolnišnica je bila narejena že v šestih tednih. Delali pa so jo Anton Cerar-Lado, Lado Urbanija-Zeta, Valentin Štefan-Janez, Ciril Pestotnik-Metod. Bolnišnica je bila velika 9 x 4 m in je imela 32 ležišč. Ves čas, ko so delali bolnišnico, jim je kuhala in pekla kruh moja žena.

Prve ranjence so prinesli iz borbe v Mošeniku. Pozdravili so jih nad 140, umrli pa so sa-

2. Orožarska popravilnica v Moravčah

Ob koncu julija 1944 so me poslali z Gorenjskega, kjer sem bil do tedaj, na Moravško, da bi tudi tu organiziral delavnico, ki bo popravljala pokvarjeno orožje. Ko sem prišel v Moravško dolino, sem tam že našel tri partizane iz Zagorja; prvi je bil ključavničar, drugi električar, tretji pa je opravljal posle indendanta. Po imenu se spominjam samo ključavničarja Alojza Brvarja.

Nastanili smo se v Podkrajju pri Moravčah, v preprosti kmečki kovačnici Alojza Orehka. Takoj smo začeli delati. Vendar mi nismo bili prva delavnica te vrste na kamniškem območju. Pred nami je namreč že od maja 1944 delovala delavnica v bunkerju na Brezovici pri Krtini. Ker so se tedaj začeli pojavljati na terenu že belogardisti, se je v začetku avgusta zaradi varnosti preselila v Moravško dolino v gospodarsko poslopje gradu Belnek. V njej so delali Viktor Burgar-Zaseda, Miloš Kurent-Hrast in Franc Prašnikar-Dušan.

Nekako ob odhodu tovariša Kranjca iz IV. operativne cone smo dobili ukaz, naj se obe delavnici združita pod mojim vodstvom. Zato smo se tudi mi preselili v gospodarsko poslopje gradu Belnek in tako je na-

mo trije, ki so bili pokopani nad bolnišnico in so jih po svobodi svojci prepeljali v domače kraje.

Konec oktobra so nas iz Domžal opozorili, da je bolnišnica izdana. Zato smo morali že prvo noč vse ranjence prepeljati do belneškega mlina. Tam so čakali partizani in so jih odnesli po zanesljivih hišah.

Bolnišnice pa niso prišli niti Nemci niti belji nikoli iskat, tako da je ostala v dobrem stanju do svobode.

Ob božiču 1944 je pripeljal tovariš Klavdo vanjo premično bolnišnico s 64 tovariši. Vsi so šli v bolnišnico in v njej so bili okoli tri tedne. Bolnišnica je bila 1945 do svobode še marsikateremu partizanu za skrivališče. Maks Kos-Lazar

stala delavnica »Kladivo«. V njej smo nato popravljali pokvarjene puške, pištole, puškomitraljeze in mitraljeze, če je bilo treba, pa smo popravili tu-

di pisalni stroj ali kaj podobnega. Razen tega smo izdelovali preproste mine, ki so jih naše enote uporabljale za miniranje cest. Taka mina je bila sestavljena iz lesenega zaboja, razstreliva in preproste mehanizma za vžig. Orodja smo imeli dovolj, zlasti ko smo napravili akcijo v kresniški kamnolom. Tu so imele apnevice ključavničarsko delavnico in v njej nekaj primežev ter precej drugega orodja. Hkrati smo si iz tega kamnoloma oskrbeli tudi električni material, ki smo ga nujno potrebovali za dovod elektrike v delavnico. Vod, ki smo ga napeljali s to žico, je bil dolg skoraj kilometer.

Delavnica pa ni dolgo delala v miru. V drugi polovici avgusta so nas med avgustovsko hajko sovražniki zasledili. Na srečo so nas naši ljudje pravočasno obvestili o bližajoči se nevarnosti. Orodje smo hitro poskrili v bližnji bunker, sami pa smo se umaknili. Tako so Nemci našli samo prazno poslopje in ga zažgali.

Vinko Majcen-Triglavski

BRIGADI S HRIBOV STA SE VSULI KAKOR PLAZ

Partizanski juriš od Trojice do Skocjana

Dne 22. julija 1944 so partizani pregnali policiste s Trojice in iz vasi pod njo. V bojih, ki so trajali od popoldne do noči, je na Moravškem prvič sodelovala enajsta ali Zidanškova brigada, ki so jo naši ljudje imenovali tudi Pohorska. Od te zmage se je skoraj nenehno zadrževala v kamniškem okrožju.

21. julija so belogardisti, ki so bili nastanjeni v dveh utrjenih postojankah pri Rusu in v mlekarni v Sentvidu pri Lukovici, odšli že zgodaj zjutraj v dolgi koloni skozi Prevoje, Vrbo, Prevaljo in Skocjan v Zalag pod Trojico. Vas so obkolili, vso preiskali in začeli pobirati prašiče in govedo. Ko so nabrali dovolj živine, jih je del spet odšel, del pa je stržil vas in živino še naprej. Nedolgo zatem so se znova vrnili, obkolili mojo (Boštenkovo) hišo in postavili okrog nje tri mitraljeze. Nekateri med njimi

so nasadili na puške bajonete in začeli z njimi suvati blizu hiše v tla. Ni bilo težko ugotoviti, da iščejo partizanske bunkerje. Nekaj jih je odšlo naprej v Boštenkovo dolino, in tu so nato odkrili 4 bunkerje. To so bila skladišča okrožne gospodarske komisije, ki sem jih oskrboval jaz, ter bunkerji okrožne tehnike. V tehniko so delali Lovro Cerar, Slavka Stražarjeva in tovariša Bari in Bobi. Prava sreča, da jih ta dan ni bilo v njih. Za nekaj dni so se umaknili, ker sta se pred dnevi dva partizana prijaviła in so se bali izdaje.

Nemci so se kmalu vrnili v vas in prisilili dva kmeta, da sta morala s konji in vozom k bunkerjem. Nato so vozili v vas papir, matrice, živež, blago za obleke in drugo, in to od devetih dopoldne vse do poznega popoldneva. Iz vasi pa so vozili

Levo na sliki
Mitja Ribičič,
Ciril,
politkomisar
IV. operativne
cone

naprej nemški vojaški avtomobili.

Mene ta dan ni bilo doma. Da me ne bi ujeli, ker so našli v bunkerjih slike, na katerih sem se s slikal skupaj s partizani, se je žena z majhnim otrokom izmuznila Nemcem in mi šla naproti v Šentvid. Srečala me je in me posvarila, zato sem potem odšel na Prikrnico, sama pa se je vrnila domov. Nemci so medtem odšli. Napregla je voz, naložila otroke in nekaj malenkosti, ki so jih Nemci slučajno še pustili ter se odpeljala za me noj.

Podobno se je dogajalo tiste dni tudi na Trojici. Tu so se prav tako naselili policisti in v petek pobirali živino.

Ko sem prišel na Prikrnico, me je partizanska straža takoj odvedla v štab, ker je med potjo moja žena že srečala komandanta Šlandrove brigade Mirka Jermana. Štab je sklenil, da bodo Nemce napadli. Ker je bila v Češnjicah prav tedaj tudi Pohorska brigada, so tudi njo obvestili in se dogovorili za skupno akcijo.

22. julija okrog dveh ponoči sta se brigadi premaknili z dotedanjih položajev. Pohorska je šla skozi Vrhpolje na Javoršico ter dalje na Konfin in Reber ter se počasi pomikala proti Trojici, Šlandrova pa je krenila skozi Imenje, Selo in Goričico. Prvi bataljon je zasedel položaje v Rohantu, to je v gozdu nad Studencem, drugi pa v bližini Prevalje. Eno od zased pa je postavil v Rovniku za Zalogom. Druge enote so se razporedile v črti od Vidma do Gradišča in Trnjave. Takoj po četrti uri sta bili brigadi že na svojih mestih. Vse se je umirilo, celo psi so utihnili. Partizani so posedli po tleh in čakali jutra. Tudi Nemci so bili mirni. Se sanjalo se jim ni, da je v njihovi bližini toliko partizanov.

Obetal se je lep dan. Zdaj pa zdaj je zabrnal skozi vas proti Zalogu in nato nazaj kakšen vojaški avto. Tudi domačini niso ničesar slutili. Drug za drugim so odhajali na polje, ker so prav tiste dni želi. Popoldne se je ulila kratka ploha. Toda še preden je ponehala, se je v zasedi v Rovniku že sprožila partizanska strojnica in tisti hip tudi na Martinčevem hribu pri Trojici. Na obeh krajih sta padla stražarja. Tako se je začel napad partizanov. Čez nekaj trenutkov so na Nemce od vsepovsod letele krogle. Nemške straže so se hitro umaknile iz Rohnata do vaških kozolcev in od tod so Nemci streljali kar stoje, naslonjeni na late, nazaj v gozd. Toda niso dolgo vzdržali. Umaknili so se med hiše v Studenec, kjer so bili še drugi policisti, in tu iskali zavetje. Vendar tudi v vasi niso dolgo ostali. Zaslišali so se partizanski klici na juriš in zelenci so ušli preko ceste proti Škocjanu. Nekaj pa se jih je potuhnilo na neki njivi in se niso upali izstreliti niti strela. Ko so se partizani umaknili nazaj v gozd, so skočili pokonci in jo odkurili za drugimi.

Medtem ko je prvi bataljon Šlandrove brigade nagnal Nemce iz Zaloga in Studenca, je Pohorska brigada udarila po Nemcih pri Trojici. Skoraj tri ure so se sovražniki trdovratno upirali in šele ko so naši zbili mitraljezca v zvoniku, so popustili in se umaknili. V boju pa se je vnela Škrabova domačija na vrhu Trojice in pogorela do tal.

V dolgih kolonah so tekli Nemci s Trojice. Prva kolona se je vlekla proti Zalogu in Studencu ter Škocjanu na Prevoje, druga pa proti Rači. Ker je ta izgubila orientacijo, so jo vojaki ubrali kar po polju in travnikih proti Brezju. Potok Račo so prebredli tam,

kjer je najbolj globok. Tik za petami so jim bili partizani, ki so neprestano klicali na juriš. Domžalski policisti in vojaki s Krumperka pa so izbrali pot pod Brezovico proti Dobu in tu so zmedeni spraševali, kje so. V Šentvid so prišli zadnji Nemci tik pod noč, po dva ali trije skupaj, vsi blatni in premočeni od znoja, dežja in vode, ki so jo bredli. Nekateri so bili celo strgani.

Na Studencu sta se po zmagi srečali obe brigadi. Borci Pohorske so dobili v vasi konje in vozove in se zvečer peljali v Vrhpolje. Vso pot so peli in naposled priredili v vasi še miting, ki je trajal do jutra. Zjutraj pa so odšli na Goro pri Litiji, kjer so se morali takoj spoprijeti z Nemci. Šlandrova brigada pa je ostala tisti dan še v Zalogu.

Miha Cerar-Martin

POD OKRILJEM KAMN.-ZASAVSKEGA ODREDA JE SLO PREKO MORAVSKE DOLINE IN SAVE VEČ KOT 15.000 BORCEV

Obnovljeni kamniško-zasavski odred

Po ustanovitvi Šlandrove brigade ni ostala na terenu nobena ternska vojaška enota. Bila pa je potrebna predvsem zaradi mobilizacije. Tedaj so namreč tisti letniki, ki so v začetku leta sicer šli v nemško vojsko, začeli množično dezertirati v NOV, in to z dopustov, ki so jih dobili po končanem urjenju in pred odhodom na fronto. Velik razmah OF in množičnih organizacij po terenu pa je imel za posledico vse večji in večji dotok novih borcev v partizane. Vse te je morala neka vojaška enota sprejemati in jih spremljati preko Save na Dolenjsko, da so jih tam oborožili in razvrstili.

Zaradi tega je ob koncu decembra 1943 tedanji komandant IV. operativne cone Franc Poglajen-Kranjc izločil na Javoršnici nad Moravčami iz Šlandrove brigade eno četo. Ta se je odslej imenovala terenska četa in je dobila nalogo mobilizirati in sprejemati nove borce, predvsem pa novin-

cem omogočiti varen prehod preko Save, ki posebno pozimi ni bil nič kaj prijeten. Za komandirja sem bil postavljen jaz, za komisarja pa tovariš Boris. Operativno območje čete je bila v glavnem Moravska dolina in zasavski hribovi do Save.

Po ustanovitvi je četa razen svojih poglavitnih nalog izvrševala tudi manjše akcije, kot rekvizicije, rušenje zvez in podobno.

Ze v nekaj tednih pa je četa, da je lahko v redu izpolnjevala svoje naloge, porasla na okrog 100 ljudi. Zato smo predlagali, naj bi iz nje nastal bataljon. Na desnem bregu Save je bil položaj podoben. Tudi tam je namreč delovala terenska četa, ki je prevzemala od nas novice, in je tedaj prav tako preraščala v bataljon. Štab IV. operativne cone je tedaj odločil, da ne ustanovi dveh ločenih samostojnih bataljonov, pač pa obe enoti tudi organizacijsko združi pod enim vodstvom. Zato je skle-

Tudi komandant vse slovenske partizanske vojske, generallajtnant Franc Rozman-Stane se je pogosto zadrževal na Moravškem. Spomini nanj so med borci še vedno živi

nil, da obnovi Kamniško-zasavski odred, 17. februarja 1944 smo bili poklicani k Miklavžu v štab cone in tu je bil isti dan odred obnovljen. Za komandanta sem bil postavljen jaz, za komisarja Tone Groselj-Jesen, za načelnika štaba pa Franc Kos-Berto. Odred je imel dva bataljona in minerski vod.

Takoj po ustanovitvi odreda smo osnovali odredno prevozno stanico, (OPS), ki je vzdrževala tri kanale preko Save. Prvi je bil med Litiijo in Savo, drugi med Savo in Kresnicami, tretji pa med Kresnicami in Jevnico. Pri srednjem kanalu smo imeli preko Save napeljavno celo telefonsko zvezo. Da sovražnik ne bi zapazil napeljave, je bila speljana tik nad vodo. Na obeh bregovih so se nenehno zadrževale močne enote odreda, ki so spremljale novice.

OPS je začela delovati takoj in čolne, ki so bili edino prevozno sredstvo, so hitro pripravili. Skupine novicev, ki so se v eni noči prepeljale preko Save, so štele večasih tudi do 600 ljudi. V celoti pa je prišlo čez Savo po tej poti do konca vojne okoli 15.000 partizanov. Prav tako so prešli na tem kraju Savo znani naši voditelji, kot Franc Leskošek-Luka, Sergej Kraigher, Zoran Polič, Aleš Bebler in drugi. V decembru sta se vračali na Stajersko Slandrova in Zidanškova brigada. Večkrat je OPS prepeljala tudi večje količine materiala. Julija 1944 so kurirji stanice prepeljali za enote IV. operativne cone tudi težki top. Na desno pa smo prepeljali velike količine soli, tiskarski stroj in podobno.

OPS je delovala brez prekinitve do konca vojne. Za zvezo z desnim bregom so kurirji razen telefona uporabljali še druge dogovorjene znake, npr. metanje kamenja ali svetlobne znake z baterijo tik nad vodo in podobno. Zaradi dobre obveščevalne službe in budnih straž se ni nikoli pripetila večja nezgoda. Seveda sovražnikom tako dobro organiziran prehod ni šel v račun, vendar vse njihovo zalezovanje ni rodilo sadu.

Nemci so nam razbili precej čolnov, kar pa tovarišem iz stanice ni delalo prehudih skrbi, ker so imeli vedno vse pripravljeno, da so naredili kar najhitreje nove. Tako se je nekoč zgodilo, da so v Hotiču v enem dnevu izdelali nov čoln. Nemci so poskušali ovirati prehod tudi z miniranjem dohodov. Vendar so budne straže vsa miniranja opazile in pravočasno odstranile mine.

Da je stanica tako dobro delovala, je zasluga ne le hbrabrij in nadvse požrtvovalnih kurirjev-čolnarjev, ampak predvsem tamkajšnjega prebivalstva, ki je partizane nenehno obveščalo o nevarnostih, hranilo in oblačilo mnoge borce in jim nudilo streho, dokler niso prešli Save.

Tudi v tej partizanski dolini so se našli izdajalci-belogardisti

Jeseni 1944 se je v večjih krajih kamniške ravnine začela pojavljati bela garda. Domobranci so se ugnezdili avgusta najprej v Domžalah, nato pa tudi v drugih večjih krajih. V Moravčah sicer postojanke niso osnovali, ustanovili pa so jo v Sventvidu pri Lukovici, oziroma v Kresnicah, in odtod strahovali zavedno prebivalstvo in hodili na svoja hudodelska pota.

1. Smrt Barija, Bobija in Vere

Sredi novembra 1944. leta se je domžalska tehnika preselila iz Javoršice v Štorovje. Intendant tehnike je bil moj brat Tone, s partizanskim imenom Bobi, sodelavca v tehniki pa sta bila Jernej Lampe-Bari, doma s Crnuč in Tončka Paštebar-Vera iz Krtine. Meseca decembra leta 1944 so šli ti trije po papir v tovarno Količevu. V tovarno so srečno prišli, ko pa so devali papir v nahrbtnike, je prišla novica, da ni varno iti iz tovarne. Tako so bili v tovarni zabiti deset dni. Potem so se počasi premikali proti šotoru, ki so ga imeli na Moravškem. Do šotoru so prišli 17. januarja 1945. Ta večer so nesli nekaj papirja prav do tehnike v Štorovje. Ponoči so se vrnili in se pri meni malo odpočili, potem pa so nadaljevali pot v šotor, ki ni bil daleč. Zjutraj 18. januarja 1945 sem jim nesla zajtrk, da so pojedli nekaj toplega, ker je bil pošten mraz in snega veliko. Kosilo pa jim je nesla sestra Minka. Brat Tone je naročil, da večerje ni treba nositi, ker če se bo le dalo, bodo prišli k nam domov. Tako so prišli nekaj pred šesto uro zvečer. Niso še dobro povečerjali, ko že nekdo potrka na okno. Vsi smo se prestrašili in nastala je tišina. Potem potrka še enkrat, pa se jaz oglasim in vprašam: »Kdo je?« Glas zunaj mi odgovori: »Jaz, partizan!« Odgovorim: »Ne poznam nobenega partizana!« Pa je nato rekel tisti pod oknom: »Kaj jih ne poznate, jaz pa vem, da poznate Izidorja Mesarčka, potem pa upravnika pokretne bolnišnice Franceta.« Odvrnila sem mu, da teh imen ne poznam. Nato pa pravi: »Dajte malo odpreti, se bomo kaj pogovorili.« Jaz pa sem odvrnila, da ponoči ne odprem nikomur. Ker pa je še naprej sitniral, naj odprem, sem si mislila, da je mogoče res kakšen partizan. Nato mi pravi brat: »Pa pojdi pogledat, kdo je. Mi bomo pa v kamro stopili, da nas ne bo takoj videl.« Ko jaz odprem vrata, stopi predme belogardist v beli halji. Sestra, ki je prišla v vežo pogledat, kdo je, je šla takoj povedat partizanom v kamro, da so beli. Na žalost niso imeli nobenega izhoda, ker imamo okna zamrežena. V kamri so morali počakati, kaj se bo zgodilo. Ko stopi belogardist v vežo, me takoj vpraša: »Kje imate brata?« Jaz odgovorim, da v taborišču. »Nas ne briga tisti, mi hočemo tistega, ki je nočoj v hiši!« Nato pravi belogardist: »Ali me

poznate? Saj sem bil dostikrat pri vas. Dobil sem jesti in piti in od tega še ni dolgo, ko sva bila pri vas jaz in Izidor. Tukaj pri tej mizi sva jedla in pila.« To sem mu seveda morala vse priznati, ker je bilo res. Nato stopi v vežo še drugi belogardist, ki je bil večji od prvega in še tretji. Dva sta imela puške in bombe, tretji pa brzostrelko. Belogardist v veži je brzostrelko odpel, mene pogledal od vrha do tal in mi zagrozil, da mi gorje, če koga dobijo v hiši. Potem mu reče tisti belogardist, ki je stopil prvi v vežo, naj gre naprej v hišo. Ko je belogardist odprl kamro, je takoj spustil rafal. Ko je začelo pokati, sem na spodnjo stran hiše odprla vrata in stekla po bregu po velikem snegu. Ko sem se ozrla, sem videla, da nekdo teče za mano, pa sem se tako prestrašila, da nisem mogla več teči. Bila sem trdno prepričana, da teče za mano belogardist. Na srečo pa je bila to sestra Minka, ki se ji je tudi posrečilo, da je ušla. Ko me je dohitela, sva za trenutek obstali in pogledali proti hiši, kako je skozi okno kamre švigal plamen od streljanja. Strah naju je bilo ko sva slišali grozovito streljanje, in to samo rafale, posameznih strelcev sploh ni bilo slišati. Potem sva nadaljevali beg v Stražo. Tam sva se za trenutek ustavili pri Vidergarju in povedali, kaj se je pri nas zgodilo. Potem sva nadaljevali pot na Dobravo in prišli sva mimo Kokolove hiše. Tedaj vidim skozi okno, da leži neki partizan na peči. Hitro pokličem domačo Minko, ki odpre

vrata in ji povem, kakšna nesreča nas je doletela. Nato gremo v hišo in vse povem tudi partizanu. Ta pa pravi: »Sedaj moram tudi jaz stran od tukaj!« Naju pa vpraša, kam se bova midve skrili. Odgovorila sem mu, da sploh ne vem, kam bi se dali, ko je že tako pozno ponoči. Pa mi reče: »Kar z mano pojdiva, jaz vaju bom k dobri hiši prignal.« Tako smo šli na pot proti Florijanski gori. Prišli smo v Log, tam je potrkal na okno in takoj so se odprla vrata. Prišli smo do Perčeve Pavle. V hiši je bilo vse polno partizanov, ležali so po klopeh, po tleh in na peči. Ko smo pa mi povedali, kaj se je v našem koncu zgodilo, so se nekoliko vznemirili, nato pa pravi tovariš Pajk: »Tovariši, kar mirno spimo, saj gori jih ne bo. Vidve pojdiva na peč, da se malo pogrejeta.« In res, kar je bilo tovarišev na peči so šli dol, da sva midve imeli dovolj prostora, potem pa nama je gospodinja prinesla vroč čaj, da sva se ogreli, saj sva bili pošteno premrženi. Bili sva namreč v copatah, brez nogavic, le za silo oblečeni in taki sva šli eno uro in pol daleč v januarski noči, ko je bil pošten mraz.

Ta večer sva prenočili pri Pavli. Zjutraj, ko je bila ura sedem, je sosedova Mačkova Tina prišla k Pavli. Prosila sem jo, če gre k nam pogledat, kako je pri nas, če je še kateri živ. Tina se je res brez strahu napotila k naši hiši. Vrnila se je kmalu in povedala, da so vsi trije mrtvi, teto, ki je bila tudi pri nas in ves čas boja v hiši, pa so odpeljali v Moravčah k sinu Antoncu. Nato sva šli s sestrom domov, pa sva videli, kaj so naredili domači izdajalci. Ni jim bilo dosti, da so jih pobili, pokradli so še nam klobase iz dima, meso in zabelo. Teta je povedala, da so kar dirjali sem in tja po hiši, kje bi lahko še kaj dobili. Nazadnje, preden so šli, pa so še bombo vrgli proti kamri, kar se še danes pozna.

Francka Razboršek

Belogardisti, zvesti hlapci nemških okupatorjev, so ujeli in zverinsko mučili tudi ta dva mlada partizana in ju nazadnje umorili. Eden od obeh je Alojzij Tič iz Drtije pri Moravčah. Slika je bila zaplenjena nemškemu vojaku

2. Hudodelstvo na Hribu

Bilo je 15. januarja 1945. V hiši Jožeta Ribiča-Marka, ki je bila prazna, se je gredo 5 partizanov, eden pa je bil zunaj na straži. Med njimi je bil tudi zastavnik Anton Višnovar-Puškin, doma iz Zgornjega Kašlja pri Ljubljani. Okrog treh popoldne pa pride od Zgornjega Preka proti tej hiši kolona kresniških belogardistov, 29 po številu. Takoj se je vnela kratka borba, v kateri je bil v nogo ranjen Puškin. Ostali so ušli, njega pa so uje-

li, kajti zaradi rane in pol metra visokega snega ni mogel bežati.

Postavili so ga na zgornjo stran omenjene hiše za zid in ga tam »junaško« ustretili za »vero in boga« nato pa so »zmagoslavno« odšli v svoje gnezdo v Kresnici.

Ta partizan je potem ležal tam 6 tednov nepokopan, šele potem so se ojunčili daljnji sosedje in ga pokopali, zakaj bližnje vasi so bile vse izseljene.

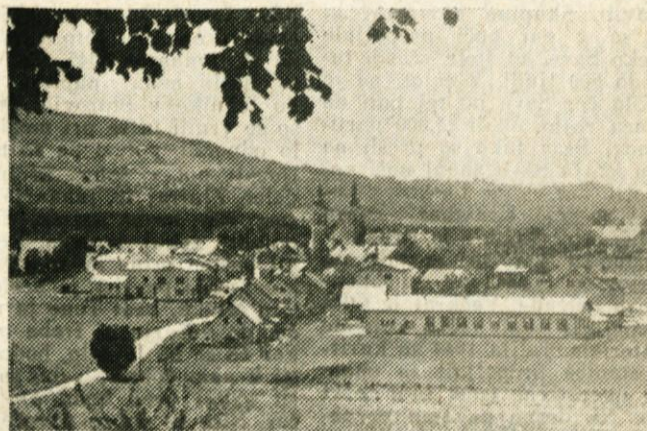
Smrt ni mirovala niti zadnje dni pred dokončno osvoboditvijo

S premikanjem fronte proti zahodu je pomembnost našega ozemlja zelo porasla. Da bi si Nemci zagotovili varen prehod svoje vojske preko Slovenije, so osredotočili ob glavnih prometnih žilah veliko svojih vojakov, ki pa niso nadzorovali samo cest, marveč tudi hribovje ob njih. Tako so počasi začeli poleg Črnega grabna kontrolirati tudi del Moravske doline. Pri tem so jim bili v veliko pomoč domobranci, ki niso opustili svojih pohodov za partizani še niti tedaj, ko je svoboda bila, da tako rečemo, že pred durmi. S posebno strastjo so stikali za partizanskimi bunkerji. Zadnji, ki so ga na Moravškem odkrili pred dokončno osvoboditvijo, je bil nad Zgornjim Tustanjem. Tu so zajeli 4 partizane, 3 pa so jim ušli.

Končno je 8. maja 1945 dočakala Moravska dolina dokončno osvoboditev. Njen delež k NOB je izredno velik in neprecenljiv, kajti nihče ne bo mogel nikoli zbrati vseh podatkov, koliko so prebivalci te doline prispevali hrane in drugega materiala za naše borce, kolikim so prijazno nudili streho v najhujših časih, koliko ranjencev so negovali in tako dalje. Zaradi njihovega dragocenega prispevka k NOB bodo v naši zgodovini zapisani na častnem mestu.

Volišče v Moravčah ob prvih svobodnih volitvah

Novi dei Moravč ob cesti proti Pečam. Na sliki se dobro vidi Kulturni dom in poslopje tovarne Rašiča, pred njim je Zdravstveni dom, na gričku desno pa je predvidena nova moderna šola, objekt, ki je Moravčam od vsega najbolj potreben

PRIPOMBA: Priobčeno gradivo je objavljeno v želji, da bi se osvežili nekateri spomini na čas NOB v Moravški dolini. Gradivo je zaradi omejenega prostora okrnjeno in prikazuje le nekatere dogodke, katerih opisi so bili uredništvu dostopni. Prav tako je zaradi kratkega roka, ki je bil redakciji na voljo, v podatkih verjetno kakšna netočnost in pomanjkljivost, za kar prosimo, da nam bralci oprostite. Gradivo za to številko so v glavnem zbrali člani ZZB Moravče, predvsem tovariš Jože Otolani. Del gradiva je iz spominov tovariša Toneta Cerarja-Cirila, nekaj pa je tudi odlomkov iz Kamniškega zbornika 1961.

Laze pri Krtini, kjer je bilo prvo taborišče Radomeljske in Mengeško-moravske čete 1941

Novi Kulturni dom,

dolgoletna želja Moravčanov, je postal resnica

Med drugimi prireditvami za občinski praznik in 20. obletnico osvoboditve, kakor tudi v počastitev dneva vstaje slovenskega ljudstva, bo v Moravčah izročen krajevnim organizacijam v uporabo novi Kulturni dom, za katerega so se Moravčani potegovali vsa leta po osvoboditvi in katerega počasna gradnja je vzbujala mnogo negodovanja in včasih upravičene kritike.

Sedaj pa je novi dom vendarle dograjen. Prepričani smo, da bo v njem kulturno-prosvetno in društveno življenje zaživelo z novim elanom, tistim, katerega v dosedanjih pogojih niso mogli sprostiti in takim, kakršnega v Moravčah poznamo iz preteklosti.

Kako je gradnja »doma« potekala?

Glavni projekt za Kulturni dom v Moravčah je bil izdelan v juniju 1961. S predračunom predvideni stroški zanj so znašali 55.354.660 din. Z gradnjo se je še istega leta pričelo. Sredstva pa so bila premajhna, da bi delo moglo steči s polno paro, zato je gradnja v tem letu kakor tudi v letu 1962 le počasi napredovala. V obeh letih je bilo porabljenih le 8.547.791 din. S tem denarjem so bila izvršena zemeljska dela in pa drenaže za močvirjenega terena, na katerem dom stoji.

Dela na izgradnji tega objekta je prevzelo Gradbeno podjetje Domžale, ker je bilo med vsemi najugodnejši ponudnik.

Tudi v letu 1963 so dela napredovala sorazmerno z dotokom sredstev, napredovala pa so toliko, da je bila stavba v decembru tega leta pod streho. Do te faze, tj. do v surovem stanju dograjenega in pokritega poslopja je bilo porabljenih 29.734.826 din.

V letu 1964 Gradbeno podjetje Domžale ni nadaljevalo z deli, to pa zato, ker je primanjkovalo delovne sile in pa ker se jim ni izplačalo vzdrževati gradbišča, za katero niso bila vnaprej zagotovljena sredstva in bi zato dela ne mogla nemoteno potekati ali pa bi podjetje moralo gradnjo samo financirati.

Jeseni istega, tj. 1964. leta je pričelo Gradbeno podjetje Zagorje graditi v Moravčah devetstanovanjski blok. Ker pa je imelo to podjetje dovolj delovne sile in že urejeno delavsko naselje v neposredni bližini našega nedograjenega objekta, je gradbeni odbor sklenil, da po-

nudi nadaljevanje del na Kulturnem domu temu podjetju. Razgovori so bili uspešni in Zagorjani so takoj pričeli z deli na tem gradbišču. V letu 1964 je podjetje opravilo za 11.995.909 din del, od česar je ostalo neplačanih 5.059.407 din. Ta znesek je podjetje kreditiralo.

Poleg gradbenih del so bila v tem letu opravljena tudi razna obrtniška dela, kot instalacija vodovoda za 1.264.037 din, napeljava elektrike v vrednosti 1.000.000 din in mizarska dela v vrednosti 3.512.320 din.

Vsa gradbena in instalacijska dela so bila opravljena pod strokovnim vodstvom in nadzorom za to usposobljenih ljudi. Ob koncu leta 1964 je bil objekt v celoti pod streho, izvršeni so bili vsi notranji grobi in fini ometi, velik del instalacij, drenaža, mizarska in steklarska dela ter hišna in zunanja kanalizacija.

Ze ob pričetku del v letu 1964 je bilo na dlani, da odbor s sredstvi, ki so mu bila na razpolago, tj. z 20.000.000 din objekta ne bo mogel v celoti končati, zato je vsa dela usmeril tako, da naj bi se dogotovil dvoranski trakt, da bi bila dvorana v zimski sezoni 1964/65 že uporabna. Pa tudi ta cilj ni mogel biti dosežen, ker je odbor namesto 20 milijonov, kolikor je bilo zagotovljenih, dobil le 12.712.759 din, nad pet milijonov pa je kreditiralo podjetje iz Zagorja.

Dolgotrajna gradnja pa je imela še tudi druge posledice. V času od leta 1961 do leta 1964 so se cene gradbenega materiala in storitev občutno dvignile in predračun, sestavljen leta 1961 v letu 1964 ni bil več realen. Podražitve v tem obdobju so znašale ca. 70%, kar predstavlja dobrih 40.000.000 din, za kolikor moramo povečati predračun iz leta 1961, da dobimo dejansko vrednost istega objekta v letu 1964. Prav ta hitri dvig cen v gradbeništvu pa je gradbenemu odboru narekoval, da je napel vse sile, da se gradnja čim prej zaključi in dom izroči občanom v uporabo.

Novi predračun, napravljen v začetku leta 1965 je pokazal, da bi za dograditev »doma« potrebovali še 27.000.000 din, za najnujnejšo opremo še 3.500.000 din, za nedokončana instalacijska dela še 2.500.000 dinarjev itd. ali skupno še 38.000.000 din, pri čemer je že upoštevana vrednost udarniškega dela Moravčanov, ki so se zavezali, da bodo sami uredili okolico doma, kar predstavlja vrednost 5.000.000.

Po daljših pogajanjih in prepričevanju, v veliki meri pa tudi zato, ker bomo letos v Moravčah praznovali 20. obletnico osvoboditve, je skupščina občine Domžale odobrila del zneska za dokončno dograditev objekta, ostali del pa Komunalna banka Domžale v obliki posojila. Tako so bila sredstva zagotovljena, dela so se pričela s polnim zaletom in po dolgih letih bodo Moravčce za letošnji občinski praznik spet dobile svoj prepotrebni »Kulturni dom«, ki naj postane središče kulturne dejavnosti ne samo Moravčanov ampak vseh prebivalcev Moravške doline.

„Adam Ravbar“ tudi letos

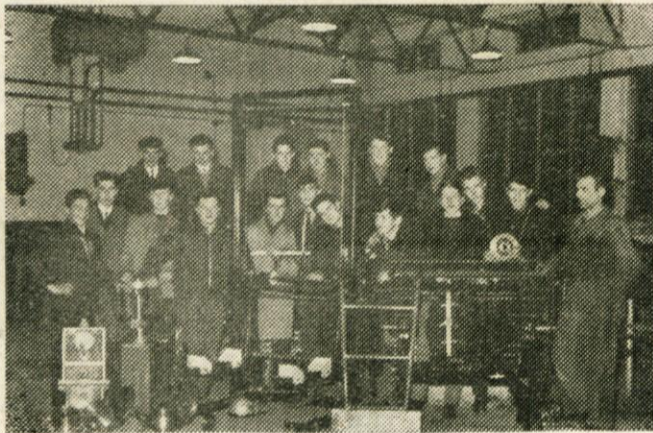
Domžalski jamarji bodo tudi letos in sicer v soboto, 14. avgusta zvečer priredili na dvorišču Krumperškega gradu opereto »Adam Ravbar«.

V njej bodo nastopili pevski zbor in solisti, godba na pihala in pa množica vojščakov na konjih. Program bo vodila, enako kot lani, napovedovalka RTV Ljubljana, Marta Pestatorjeva.

Jamarji vabijo vse ljubitelje zgodovinskih iger, da si to zanimivo prireditev ogledajo.

Po igri bo pa pod starimi grajskimi lipami na Krumpeku že tradicionalni jamarski piknik.

V soboto, 14. avgusta torej na svidenje na Krumpeku!

Skupina vajencev - kovinarjev SIC Domžale

Mladinci, vpišite se v poklicno šolo v Domžalah!

Komisija za poklicno usmerjanje mladine Zavoda za zaposlovanje delavcev Kamnik-Domžale obvešča starše in mladince tega območja, da bo pri Strokovnem izobraževalnem centru v Domžalah v šolskem letu 1965/66 ustanovljen oddelek poklicne šole za pet kovinskih poklicev.

Ti poklici so:

orodni ključavničar, stavbni ključavničar, elektrovarilec, kovinostrugar, strojni ključavničar. Kratek opis teh poklicev:

Orodni ključavničar

»Čas je zlato« pravi pregovor. Fisti, ki bo izdelal v krajšem času enako število predmetov kot oni v daljšem času, bo prav gotovo na boljšem. Zato danes večina tovarn izdeluje izdelke množično tudi v kovinski industriji. Da pa to dosežemo, moramo imeti orodnega ključavničarja, ki bo natančno izdelal orodni stroj, ki prebija luknje, stiska posodo, reže transformatorsko pločevino, oblikuje tipke, ohišja, pisalnega stroja itd.

Orodni ključavničar mora biti pri svojem delu izredno vesten in natančen, ker le, če bo on dobro izdelal orodje za določeni stroj, mu bo ta napravil na tisoče kosov kvalitetnih izdelkov.

Orodni ključavničar mora znati upravljati rezkalni stroj, skobeljni stroj, stružnico, brusilni stroj..., prav tako mora biti dober kalivec, posebno v manjših tovarnah in delavnicah. Poznati mora najfiniše merilne pripomočke, ki mu pomagajo, da bo orodje res natančno izdelano.

Stavbni ključavničar

Kamorkoli se peljemo ali gremo, vidimo, da se povsod grade tovarne, šole, stanovanja, trgo-

vine itd. Pri tem pa morda ne pomislimo kdo bo izdelal aluminijeve okvire vrat, oken, ograjo na stopnišču, balkonu, garažna vrata, ograjo okrog vrta itd.

Ta dela in še nešteto drugih mora opraviti stavbni ključavničar, ki pa naj razen tega dobro pozna tudi področje strojnega ključavničarja, ker bo s tem postal neodvisen pri svojem delu.

Stavbni ključavničar mora znati variti, mehko in trdo spajkati, kriviti cevi, pločevino... izdelati kovinsko mizo ali stole po želji in okusu naročnika, hranilnica zahteva močne in varne blagajne... Še in še bi lahko naštevali, pri tem pa ugotovili kako pestro in široko področje dela ima mladinec, ki se je odločil za poklic stavbnega ključavničarja.

Elektrovarilec

S pomočjo električnega toka in dodatnega materiala spaja dva ali več kovinskih delov v celoto.

Poklic zahteva dobro poznavanje lastnosti električnega toka, lastnosti materiala in drugih sredstev.

Vedno več kovinskih konstrukcij, kot so ladje, žerjavi, mostovi, dvigala itd. je danes izdelanih s pomočjo elektrovarjenja, ker je za postopek spajanja delov hiter in ekonomičen. Zato se mnogo ključavničarjev odloči, da si poleg omenjenega poklica pridobijo še naziv in spretnost varilca.

Kovinostrugar

Ta poklic zahteva odločnega, hitrega in razumnega človeka, ki s svojo večjo roko upravlja stružnico, ki je lahko enostavna ali pa zelo zahtevna.

Strugarjevo osnovno orodje je strugarjski nož, ki vpet na stružnici obdeluje najrazličnejše kovinske predmete. Predmet, vpet v posebnem delu stroja,

RAZPIS

Strokovni izobraževalni center Domžale, šola za izobraževanje kovinarskih poklicev, bo sprejela v šolskem letu 1965/1966 učence za poklic: orodjar, strugar, strojni in stavbni ključavničar.

Šolanje traja 3 leta.

Pogoji za sprejem so:

- dokončanih 8 razredov osnovne šole,
- da ni starejši od 18 let,
- teselno in duševno zdrav.

Za sprejem se morajo kandidati pismeno prijaviti najkasneje do 15. avgusta 1965, v primeru naknadnega sprejema pa do 2. septembra 1965. K prijavi priložite:

- spričevalo o končanem 8. razredu osnovne šole,
- rojstni list,
- zdravniško spričevalo,
- mnenje zadnje šole,
- pismeno izjavo staršev ali varuhov o vzdrževanju za čas šolanja,
- dopisnico za odgovor.

Šola bo izplačevala prednostne nagrade učencem skupno za uspeh teorije in prakse v II. in III. letu po internem pravilniku Strokovnega izobraževalnega centra Domžale.

se vrti, vanj pa se zajeda nož, ki s spretnim strugarjem upravljanim izoblikuje tudi najzahtevnejše sestavne dele avtomobilov, motorjev, turbin, lokomotiv, letal, ladijskih motorjev, obdelovalnih strojev itd.

Strugar uporablja pri svojem delu razen osnovnega orodja še razna rezila za navoje, svedre, pile, strgala, običajna ročna orodja in merilne pripomočke: premično ali kljunasto merilo, mikrometer, merilno uro, majhna merila itd.

Strojni ključavničar

Biti mora seznanjen z delovanjem najrazličnejših strojev in naprav, da jih zna po potrebi popraviti, izboljšati in pravilno vzdrževati.

V svojem poklicu mora biti

usposobljen za dobro ročno in strojno obdelavo. Če hoče npr. popraviti stružnico, rezkalni stroj, skobeljni stroj itd., je prav gotovo potrebno, da zna tudi stroj pognati in preizkusiti, kako ga je popravil. Če mora sestaviti nov stroj ali starega izboljšati, bo zopet on tisti, ki bo prvi na stroju izdelal določeni predmet.

Mnogokrat mora variti, kovati, piliti itd. posebno v manjših obratih, kjer ni mogoče imeti samostojnih varilcev, kovačev, brusilcev, rezkalcev itd.

Iz vsega tega je razvidno, da je tudi strojni ključavničar zelo zanimiv, obenem pa zahteven poklic, ki potrebuje preudarne in celega človeka, ki ne sme zaostajati za hitrim razvojem strojništva in tehnike nasploh.

RAZPIS ŠTIPENDIJ

Komisija za štipendije pri svetu za prosveto in kulturo Občinske skupščine Domžale razpisuje za šolsko leto 1965/66 naslednje štipendije:

- 2 štipendiji za študij matematike-fizike na VPS;
- 2 štipendiji za študij biologije-kemije na VPS;
- 2 štipendiji za študij angleščine na VPS;
- 1 štipendijo za študij telesne vzgoje na srednji šoli za telesno vzgojo;
- 1 štipendijo na višji šoli za telesno vzgojo;
- 2 štipendiji za študij defektologije na VPS;
- 5 štipendij na srednji vzgojiteljski šoli;
- 1 štipendijo na višji šoli za socialne delavce — odd. za javno upravo;
- 1 štipendijo na višji šoli za socialne delavce — odd. za šolstvo;
- 1 štipendijo na medicinski fakulteti, odd. za stomatologijo;
- 1 štipendijo na babiški šoli.

Tehniška srednja usnjarska-galanterijska šola Domžale

razpisuje

naslednja prosta delovna mesta:

1. profesorja za slovenski jezik (ev. tudi nemški);
2. profesorja za telesno vzgojo (predm. učitelj);
3. medicinske sestre za dijaški internat.

Razpis velja do zasedbe delovnih mest.
Nastop službe: 1. september 1965.